

DE DOMPHOORN

TIJDSCHRIFT VAN NATUUR- EN VOGELWACHT DE VIJFHEERENLANDEN

NR.: 1

54e jaargang MAART 2020

DE DOMPHOORN

Driemaandelijkse uitgave van
Natuur- en vogelwacht
De Vijfheerenlanden

Nr. 1 54e jaargang MAART 2020

Redactie:

Dhr. D. Kerkhof,
Vianen

Mevr. J. Lemcke,
Schoonrewoerd

Redactieadres:

dkerkhof@xs4all.nl

Sponsors:

Autobedrijf Van Zessen
Lexmond

Van de Scheur Logistiek
Vianen

Case Electronics
Arkel

Nieuwe leden kunnen zich aanmelden door het ingevulde aanmeldingsformulier te sturen naar de ledenadministratie via ons adres: Overboeicop 15, 4145 NN Schoonrewoerd of dit, tijdens openingsuren, af te geven in ons verenigingsgebouw De Schaapskooi. Aanmelden kan ook via onze website www.natuurcentrum.nl

Adreswijzigingen en opzeggingen dienen schriftelijk kenbaar gemaakt te worden aan de ledenadministratie via ons postadres, hierboven vermeld, of via het e-mailadres: info@natuurcentrum.nl
Het verenigingsjaar is gelijk aan het kalenderjaar.
Eventuele opzeggingen dienen uiterlijk 1 november voorafgaand aan het beoogde jaar bij de ledenadministratie gemeld te worden.

De contributie

 bedraagt minimaal:

- voor jeugdleden tot 16 jaar € 6,25
- voor leden € 12,50
- voor leden die ook
Het Vogeljaar ontvangen € 25,50

Uiterste inleverdata kopij

 DompHoorn bij de redactie

- voorjaarsnummer 20 februari
- zomernummer 20 mei
- herfstnummer 20 augustus
- winternummer 20 november

Aanwijzingen voor auteurs

De Dompfoorn is bedoeld voor verenigings- en werkgroepnieuws, excursieverslagen en artikelen over natuur en landschap en het beheer en behoud daarvan. De nadruk ligt sterk op De Vijfheerenlanden.

Teksten graag als platte tekst aanleveren in een gangbaar tekstprogramma, zoals Word. Bijschriften bij foto's en tabellen liefst aan het eind van de tekst plaatsen; in de tekst zelf alleen de nummers van foto's en tabellen vermelden op de gewenste plek. Tabellen bij voorkeur los aanleveren als Excelbestand.

Foto's moeten van goede kwaliteit zijn en los (dus niet in de tekst) aangeleverd worden in hoge resolutie: minimaal 250 dpi, liefst 300 dpi. In byte: 1-4 MB.

De redactie kan een artikel inkorten of formuleringen wijzigen t.b.v. de leesbaarheid.

INHOUDSOPGAVE

- 02 Van de redactie
- 02 Van de bestuurstafel
- 03 Algemene Ledenvergadering Natuur- en Vogelwacht De Vijfheerenlanden
- 04 Jaarverslag Natuur- en Vogelwacht De Vijfheerenlanden 2019
- 16 Activiteiten maart-september 2020
- 25 Zonneparken op onverstoorde klei-op-veengronden van de Vijfheerenlanden?
- 28 Wat u wel of niet heeft gemist
- 32 Pagina's voor de jeugd
- 35 Kwajongenswerk?
- 37 Jaarverslag Sovon-vogeltellingen bij Heukelum in 2019
- 38 Kerkuilen in de Vijfheerenlanden
- 39 Uilenwijsheid

Omslagfoto en foto hiernaast: Steenuil, symbool van de wijsheid. Wijsheid zal nodig zijn bij de energietransitie waarmee ook wij te maken hebben. Alle steenuilfoto's: Henk Tromp.

Exposities in de Schaapskooi in 2020

April t/m juni:

Henk Tromp, zwart-witfotografie

Juli t/m september:

Willem van Hoogdalem, Leerdams kunst-schilder

Oktober t/m december:

Eric Gibcus, foto's uit de Vijfheerenlanden

Openingstijden van Natuurcentrum De Schaapskooi:

Op donderdag: 19.00 – 23.00 uur

Op zaterdag: 10.00 – 16.00 uur

Op zondag: 13.00 – 16.00 uur

Kijk voor de laatste berichten op onze website: www.natuurcentrum.nl

VAN DE REDACTIE

Zoals velen gemerkt zullen hebben, verliep de bezorging van het vorige nummer van *De Dompfoorn* met horten en stoten. Vrij veel lezers ontvingen het blad gelukkig al in de week vóór de kerstweek, anderen pas in de kerstweek of net voor nieuwjaar, enkelen zelfs pas na nieuwjaarsdag. PostNL was in 2019 duidelijk niet opgewassen tegen de gebruikelijke kerst- en nieuwjaarsdrukke.

Het zou beter zijn geweest als *De Dompfoorn* al rond 1 december naar de drukker had gekund – dan waren we de kerstdrukke misschien voor geweest. Maar ja, de deadline voor kopij was 1 december, het blad eerder in elkaar zetten kon dus niet.

Om voortaan uiterlijk medio maart, medio juni, medio september en medio decem-

ber *De Dompfoorn* op de deurmat te krijgen, moet de deadline voor kopij vervroegd worden. Die wordt voortaan de 20ste van de maand ervoor. Voor het septembernummer wordt het dus 20 augustus, een moeilijke datum, want velen zijn dan nog met vakantie. Kwestie van op tijd beginnen met organiseren en schrijven, al vóór de zomervakantie bijvoorbeeld. De redactie zal trouwens in voorkomende lastige gevallen coulant zijn.

Dit nummer is het eerste dat opgemaakt is met het programma Adobe InDesign. U zult wellicht merken dat er een paar dingen veranderd zijn, bijvoorbeeld de opmaak van de titels. Opmerkingen over *De Dompfoorn* zijn welkom bij de redactie.

Dick Kerkhof

VAN DE BESTUURSTAFEL

We sloten het jaar af met een geslaagde winterwandeling. Meer dan 90 mensen namen hieraan deel. Het weer was uitstekend; de Schaapskooi zag er erg gezellig uit. De erwtensoep en het landschap werden allebei zeer geprezen. Onze dank gaat uit naar Arina en Arie. Veel deelnemers komen van buiten de gemeente, die zo Vijfheerenlanden leren kennen en waarderen.

Met de nieuwjaarsreceptie openden we het nieuwe jaar. Zoals altijd informeel en gezellig. Alle werkgroepen zijn benaderd met de vraag of zij wensen hebben. Af en toe krijgen wij een donatie en het bestuur moet dan ad hoc een bestemming bedenken. Nu weten we welke wensen er in de vereniging leven en kunnen we weloverwogen donaties besteden of in de begroting geld reserveren. Aan de start van het knotseizoen werd ons een donatie gegeven voor het aanschaffen van een 2de elektrische kettingzaag. De knotploeg is daar heel blij mee.

Hij bevalt goed, de nieuwe kettingzaag.

Foto: Olek Bebnik.

Op voorstel van Arie zijn de prijzen van consumpties en producten verhoogd. Verder bereiden we ons voor op nieuwe regelgeving in de nieuwe gemeente. Voor een aantal evenementen zullen we voortaan een melding doen naar de gemeente.

Annelies van Egmond

ALGEMENE LEDENVERGADERING NATUUR- EN VOGEL- WACHT DE VIJFHEERENLANDEN

30 april 2020, 20.00 uur, in de Schaapskooi, Overboeicop 15, Schoonrewoerd.

AGENDA

1. Opening
2. Verslag Algemene Ledenvergadering 25 april 2019
3. Ingekomen stukken en mededelingen
4. Jaarverslagen bestuur en werkgroepen (zie *De Dompfoorn*)
5. Financieel jaarverslag

Geïnteresseerde leden kunnen vanaf 15 april, middels een mailtje aan de penningmeester of info@natuurcentrum.nl, de financiële stukken opvragen.

 - a. Jaarrekening
 - b. Balans
 - c. Verslag kascommissie
 - d. Decharge penningmeester
 - e. Verkiezing lid en vervangend lid kascommissie

De kascommissie bestaat uit Wim Pons en Dirk Drijvers. Wim Pons is aftredend. Leden die zijn plaats willen innemen kunnen contact opnemen met de secretaris Johan Stevens.
 - f. Begroting
6. Verkiezing bestuursleden

Aftredend: geen
Vacatures: minimaal 1 – maximaal 5
Kandidaat: Jantje Lokken

Henk Luitjes heeft ons in oktober verlaten in verband met zijn verhuizing. Jantje Lokken draait sinds november mee met het bestuur en heeft besloten zich kandidaat te stellen voor het bestuur.

Omdat het bestuur maximaal 9 leden kan omvatten kunnen er in totaal nog 4 nieuwe kandidaten worden voorgedragen voor het bestuur.

Leden hebben het recht voor elke vacature kandidaten voor het bestuur voor te dragen. Dit kan tot en met 21 april a.s. De voordracht dient vergezeld te gaan van 8 handtekeningen van leden van 16 jaar of ouder ter ondersteuning van de voordracht.
7. Rondvraag
8. Sluiting

JAARVERSLAG NATUUR- EN VOGELWACHT VHL 2019

Bestuur

Bestuurssamenstelling

Het bestuur heeft ook in 2019 twaalf keer vergaderd.

Eind januari heeft Olek Bebnik het bestuur verlaten. Op de Algemene Ledenvergadering trad ook Hans Evers af.

Johan Stevens was aftredend maar herkiesbaar. Hij heeft het secretariaat overgenomen van Hans Evers. Henk Luitjes was bereid de bestuursgelederen te versterken. Zijn langere-termijnplan om de streek te verlaten, kwam echter veel eerder tot uitvoering dan hij had verwacht. Half oktober hebben wij als bestuur afscheid van hem genomen.

Sinds november 2019 draait Jantje Lokken mee met de vergaderingen en inmiddels heeft zij het besluit genomen zich kandidaat te stellen met de algemene ledenvergadering van 2020.

Vereniging

Het aantal leden van onze vereniging daalt licht. Het ledenaantal ligt evenals vorig jaar rond de 970.

Er is duidelijk sprake van een zekere vergrijzing. Het bestuur zoekt daarom naar wegen om meer vijftigplussers bij de vereniging te betrekken.

De vogelcursus van voorjaar en zomer 2019 was een groot succes. Niet alleen trok deze nieuwe gezichten. De deelnemers toonden zich zeer enthousiast over de inhoud van de cursus en relatief veel deelnemers gaven ook aan actief lid te willen zijn. Wij danken de organisatoren en cursusleiders Chris, Hans, Hans en Christiaan hartelijk voor hun inspanningen.

De knot- en snoeiploeg kent de grootste aantrekkingskracht. Met enige regelmaat meldt zich iemand die graag actief mee wil doen en lid wil worden van de Natuur- en Vogelwacht.

Vrijwilligers

Ook dit jaar zijn we het seizoen begonnen met een barbecue voor onze vrijwilligers. We hebben nog steeds ruim 70 mensen die gedurende het jaar op vele terreinen actief zijn. Die zijn we erg dankbaar, want voor alles wat de Natuur- en Vogelwacht doet, zijn onze vrijwilligers de basis. Dit jaar ontving Arie Versluis de Ome Gerritspeld als dank voor het vele jaren zeer actief zijn in de afdeling fruit en sap, het beheer van de Schaapskooi en de knotploeg.

Gift

De leden van de knotploeg storen zich aan het lawaai van de oude dieselmotoren. Omdat een kettingzaag bij hun werk onmisbaar is, hebben zij onderling geld bijeen gebracht om een accukettingzaag te kopen. Begin van het jaar kon deze zaag worden aangeschaft. Sindsdien geniet de ploeg van de rust tijdens het werk.

Evenementen

Eind januari en februari organiseerde de Stichting Boerderij en Erf een verlichte boerderijenroute met proeverij. De Schaapskooi heeft 2 donderdagavonden mee gedaan. In totaal ontvingen we rond de 50 bezoekers. Een mooi resultaat.

In 2019 deden we voor het eerst mee met NL Doet. We ontvingen een groot aantal gemeentelijke ambtenaren.

In mei viel het bezoek aan het Lentefeest tegen. Reden om na te denken over de aanpak. Op 1 juni was er weer een stempelpost van de fietsvierdaagse in de Schaapskooi. Honderden bezoekers vleiden zich even neer op het tijdelijke terras. Een mooie dag en een groot succes.

Op 24 augustus was onze jaarlijkse fietsdag. Opnieuw hadden we een aantal mogelijke stops ingelast waarbij informatie werd gege-

ven over landschap en natuur. Het weer was goed en de bezoekers waren enthousiast. Dit jaar hebben we samen met het Zuid-Hollands Landschap twee plukdagen georganiseerd, waarvan er één samen viel met onze Open Dag. Het was in de boomgaard aan de Diefdijk gezellig. Mensen waren ook geïnteresseerd in de activiteiten op de Open Dag. De Open Dag zelf vraagt om nieuwe inspiratie. De fruitverkoop liep dit jaar voorspoedig en de oogst is goed te noemen.

Ook bij de Nacht van de Nacht hadden we een grote toeloop. Marian Verdonk van de Muziekwerkplaats de Doorbraak had een programma met verhaal en muziek voor de jongste kinderen. We hadden twee presentaties over uilen en de sterrenhemel. De wandeling door een donker bos is natuurlijk een spannend avontuur. Zeker als de bosuil zich laat horen en zien.

Verder

Mede door de samenwerking met Samen Doen neemt de belangstelling voor de jeugdactiviteiten in de schoolvakanties toe. Ook op de Fokveedag was de aanloop bij onze educatieve kraam groot. Verder waren we aanwezig op de slow-foodmarkt in Fort Everdingen.

Piet Solleveld en Dick Kerkhof zijn begonnen met het creëren van een natuurparel op ons eigen terrein in het kader van het Groene Lint. Aanleiding was het verzoek van onze imker om meer bijenvriendelijke planten en heesters op het terrein.

De nieuwe gemeenteraadsleden en de Provinciale Statenleden werden uitgenodigd om kennis te komen maken met de vele natuurwaarden die binnen de gemeente te vinden zijn en de manier waarop zij daar verder aan kunnen bijdragen. Daarop is tot op heden niet ingegaan. Wel ontstaat er langzamerhand enige belangstelling vanuit een paar fracties om beter geïnformeerd te worden over natuur en landschap in de eigen gemeente.

Het nieuwe programma van de gemeenteraad besteedt geen aandacht aan het onderwerp natuur. Een actie van verschillende organisaties binnen de gemeente zette het onderwerp beter op de agenda. In het verlengde daarvan ontvingen wij een enthousiaste wethouder Christa Hendriksen bij het Lentefeest. Er zijn nu afspraken rond het maaibeheer. We zijn een discussie gestart met de gemeente over het gebruik van de omgeving van de Put Middelwaard. In het verlengde is er nu ook contact met de Provincie over het in kaart brengen van de natuurpareltjes in Vijfheerenlanden.

Werkgroep Ruimtelijke Ordening

Het jaar 2019 begonnen we in een nieuwe gemeente. Meteen werden we geconfronteerd met nieuw beleid. In de loop van 2018 was gewerkt aan ideeën over de energietransitie binnen het westelijk deel van Utrecht. Dit was gedaan door de U16, een regionaal samenwerkingsverband van de gemeenten Bunnik, De Bilt, De Ronde Venen, Houten, IJsselstein, Lopik, Montfoort, Nieuwegein, Oudewater, Stichtse Vecht, Utrecht, Utrechtse Heuvelrug, Vijfheerenlanden, Wijk bij Duurstede, Woerden en Zeist.

Uitgangspunt voor deze strategie is dat de gemeenten Utrecht en Nieuwegein moeilijk hun eigen energie kunnen opwekken en dat daarom de weidegebieden in het Groene Hart extra energie moeten opwekken. Vanaf 2019 geldt dat uitgangspunt ook voor Vijfheerenlanden.

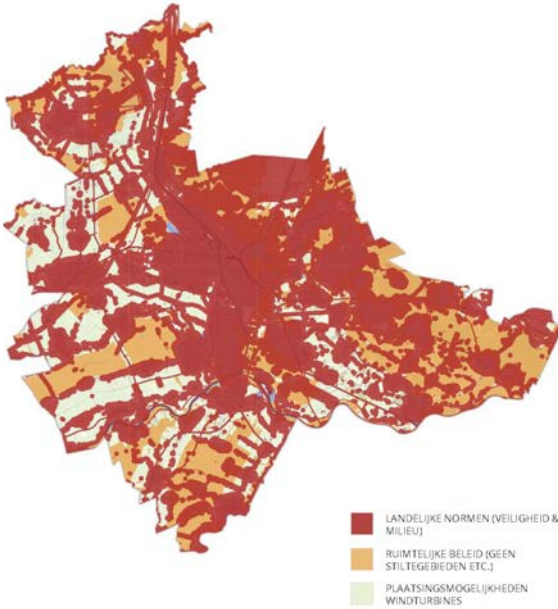
Kaarten 1 en 2 geven een overzicht van de locaties en aantallen windturbines die daarbij zijn bedacht. Algemeen geldt dat 10 % van de weilanden mag worden ingenomen door velden zonnepanelen. Specifieke locaties zijn niet genoemd. Omdat ons kabinet de transitie aan de markt overlaat, wordt dat overgelaten aan boeren die willen stoppen. Eén kandidaat is bij ons bekend: de buurman van onze boomgaard in Hagestein.

Echter, het laatste woord ligt bij de gemeenteraad. Deze vroeg om een notitie waarin natuur in beeld wordt gebracht. In de loop van 2019

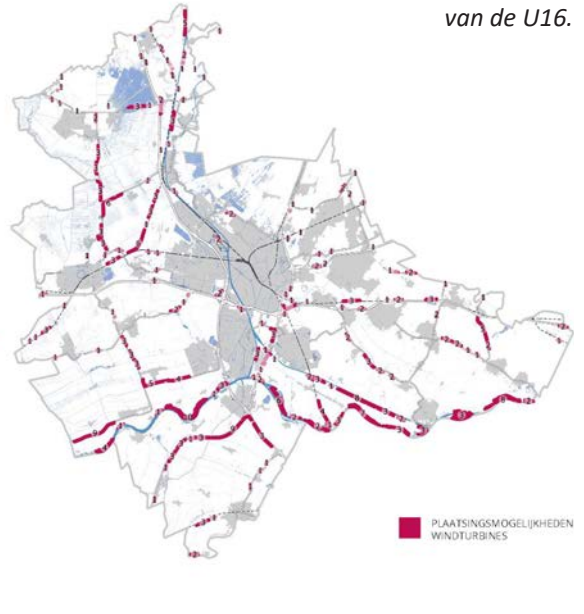
POTENTIE AANBODZIJDE: WIND

WIND OP LAND

IMPACT VAN LANDELIJKE NORMEN EN RUIMTELIJK BELEID OP DE BESCHIKBARE RUIMTE

WIND LANGS INFRASTRUCTUUR

Kaarten 1 & 2. Locaties waar windenergie kan worden gewonnen, volgens een rapport van de U16.

kwam die op tafel. Het was weer het werk van de U16, die kwam met de Vijfde Pijler Groen & Landschap, onderdeel van het Ruimtelijk Economisch Programma van diezelfde U16. Op Kaarten 3 en 4, gebaseerd op kaarten uit de Vijfde Pijler Groen & Landschap, kunt u zien dat landschap en natuur in de oude gemeenten Leerdam en Zederik grotendeels 'terra incognita' blijven. Dat was aanleiding om met het Zuid-Hollands Landschap en Den Hâneker naar de provincie en de gemeenten van de U16 een brief te schrijven.

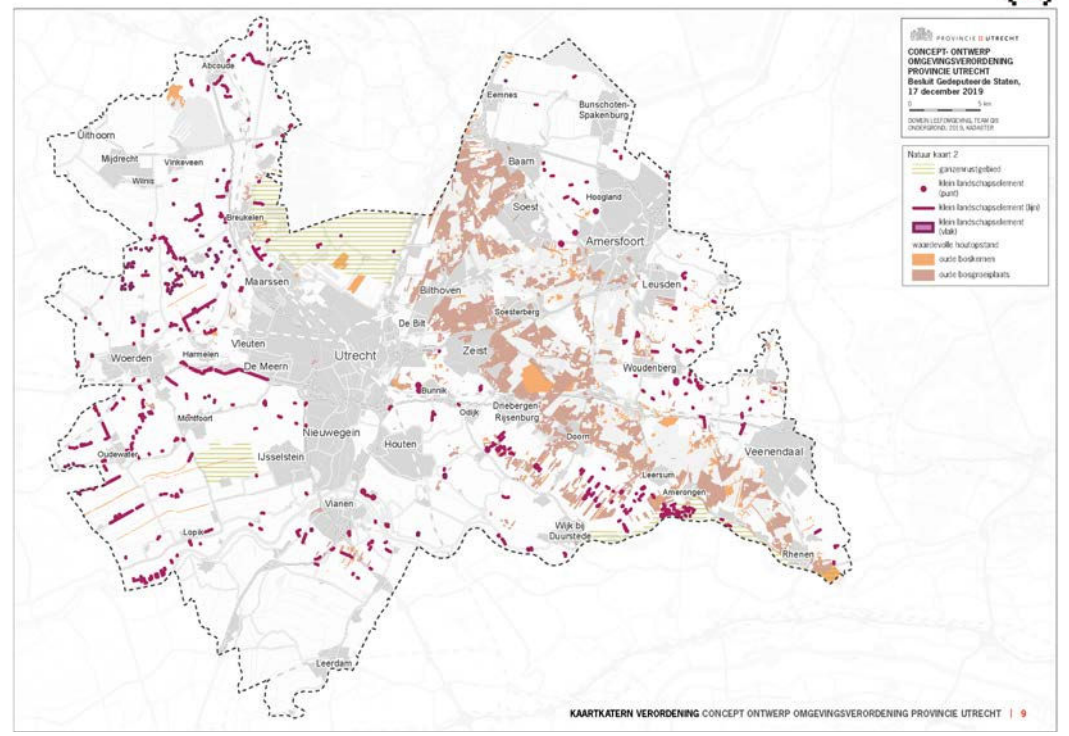
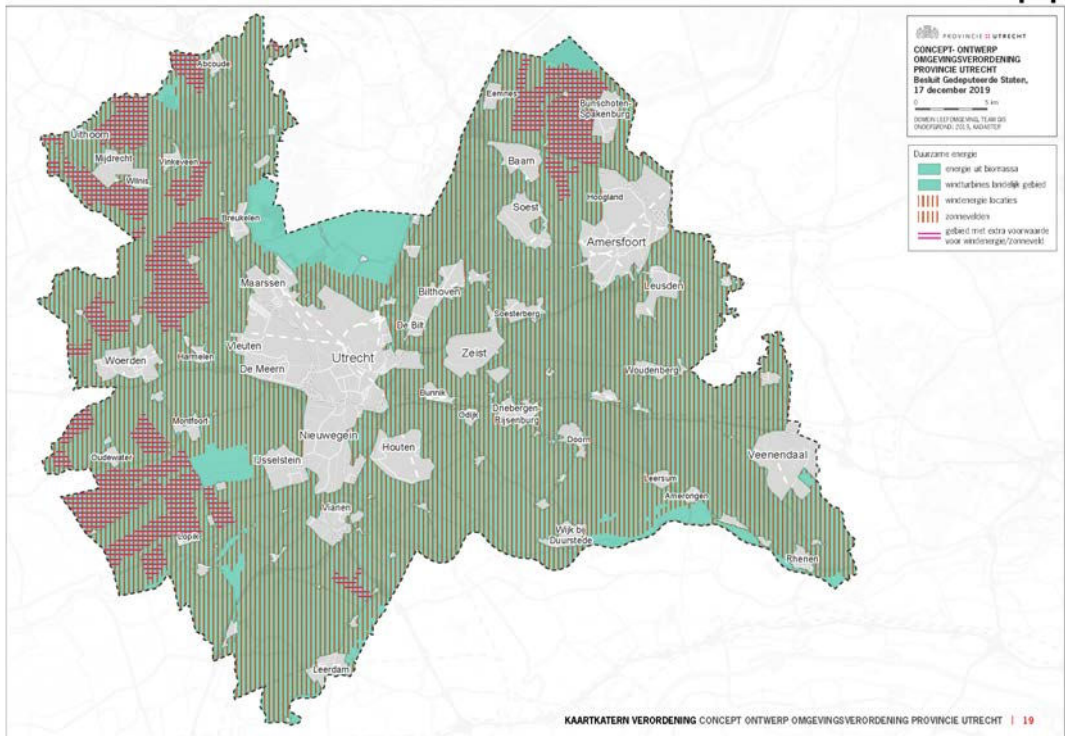
Terwijl in de provincie Utrecht al concreet zaken worden gedaan, werden we uitgenodigd voor twee workshopdagen over het thema landschapontwikkeling in Alblasserwaard en Vijfheerenlanden.

In Zuid-Holland worden de keuzes die gemaakt moeten worden rond energietransitie en klimaatverandering voorgelegd aan belanghebbenden. In die twee dagen werd druk gediscussieerd met de boeren uit de streek over de omvang van de bodemdaling in AV

en de voorwaarden voor de plaatsing van windturbines en zonnepanelen in het land. Wethouder Maks Middelkoop had zijn keuze al wel gemaakt: als een boer zonnepanelen of windturbines wil laten plaatsen om zijn bedrijf economisch rendabel te houden, dan is dat zijn land dus zijn keuze.

In het voorjaar kwamen er veel klachten binnen over de festivals die gehouden worden rond Put Middelwaard. Voor een deel spelen ze zich af in recreatieterrein dat eigendom is van de gemeente, voor een groot deel echter in natuurgebied dat behoort tot het Natuurnetwerk Nederland (NNN) en geen eigendom is van de gemeente. In het broedseizoen was dat zelfs een hardcore rockfestival. Met deze festivals wil de gemeente de inkomsten vergaren om het onderhoud aan haar deel van het terrein te bekostigen.

Dick Kerkhof heeft de schade aan de flora in de directe omgeving in kaart gebracht. Met dit onderzoek werden verschillende instanties bestookt.

Kaart 5 (vorige pagina boven) uit de concept-omgevingsverordening laat zien dat zonnevelden en windturbines bijna overal mogen komen. Alleen in de horizontaal roze gearceerde delen worden er volgens het concept voorwaarden aan gesteld.

Kaart 6 (vorige pagina onder), ook uit de concept-omgevingsverordening, toont onder andere kleine landschapselementen, maar niet die in voormalig Leerdam & Zederik.

Op de valreep kwamen half december de concept-voortontwerpen omgevingsvisie en omgevingsverordening van de Provincie Utrecht uit. De uitgangspunten van de RES (Regionale Energiestrategie) en de 5de Pijler Groen & Landschap, beide opgesteld door de U16 (zie boven), zijn hierin goed terug te vinden. Met alle schade voor Vijfheerenlanden. In tegenstelling tot bijvoorbeeld de Krimpenerwaard, mogen in Vijfheerenlanden bijna overal windturbines en zonnepanelen geplaatst worden zonder specifieke voorwaarden (zie Kaart 5) en worden in voormalig Leerdam & Zederik geen landschappelijke waardevolle elementen meer gevonden (Kaart 6) en ook geen weidevogelkerngebieden – alleen het weidevogelkerngebied in Polder Boeicop (voormalig Vianen) is aangegeven. Dankzij het onderzoek van Dick Kerkhof en de brief van ZHL, den Hâneker en ons was het inmiddels bij het ambtenarenapparaat van de Provincie duidelijk dat hun kaartmateriaal niet betrouwbaar is voor wat betreft de gemeente Vijfheerenlanden. Daarom aan ZHL en ons de vraag om mee te werken aan het verbeteren van het kaartmateriaal. Maar daarmee zijn we aangeland in 2020. Wordt vervolgd.

Werkgroep Beheer Schaapskooi

Ook in 2019 was ons team weer druk tijdens de vele verenigingsactiviteiten, zoals o.a. de veelal druk bezochte dialezingen. Maar we waren natuurlijk ook paraat bij het Lentefeest en de traditionele Open Dag. Tijdens ledenvergaderingen, een nieuwjaarsreceptie en bijvoorbeeld de vrijwilligersavond zorgden wij voor een hapje en drankje. Afgelopen jaar werd een vogelcursus, maar ook een fotocursus georganiseerd en wij zorgden voor de koffie. De uitgeschreven wandel- en fietstochten trokken vele deelnemers en zorgden enkele malen voor een overvol gebouw met top-

drukte in de keuken. Op zaterdag 1 juni waren we stempelpost voor Stichting Stap en Trap, naar schatting hadden we 500 mensen over de vloer. In samenwerking met de gemeente was er op 26 oktober een programma in het kader van Nacht voor de Nacht, hierbij natuurlijk ook mensen uit ons team om te zorgen voor een natje en droogje. Verder waren we bij toerbeurt aanwezig op momenten dat de Schaapskooi open is voor publiek.

Naast al deze activiteiten ontvingen wij vele gezelschappen voor een op maat gemaakt programma, dit kan alleen op afspraak. Bepaalde organisaties weten ons steeds vaker te vinden voor een heisessie, ook wordt onze accommodatie wel als vergaderruimte gehuurd. Natuurfotografen en Entomologische verenigingen doen dat al jaren, maar ook bijvoorbeeld de gemeente weet ons te vinden. Regelmatig verzorgen wij voor dergelijke gezelschappen een lunch of warme maaltijd, tevens brengen we dan wat huur voor de accommodatie in rekening. Dit draagt behoorlijk bij in de exploitatie en zorgt ervoor dat wij alle inkomende facturen kunnen betalen. In 2019 vervingen we o.a. de koelers achter de bar en kochten wij 25 stapelstoelen om in te kunnen zetten tijdens druk bezochte dia-avonden enz.

De verkoop van onze hoogstamfruitproducten is al verschillende jaren ongeveer gelijk. Twee vaste afnemers waaronder een supermarkt kopen niet meer bij ons. De supermarkt is verkocht en wordt nu beleverd door een eigen inkooporganisatie. Een horecabedrijf in de regio koopt nu voordelig een regulier sap bij Makro, qua prijs kunnen wij met onze producten van onbespoten fruit hier niet tegen concurreren. Maar de verkoop aan leden en passanten is als vanouds zeer goed, ook de verkoop per glas stijgt behoorlijk. De smaak

is dan ook weer zeer goed, veel mensen kopen per doos van acht. Door stijgende kosten, o.a. een Btw-verhoging van 3 %, hebben we de prijzen helaas iets moeten verhogen, maar onze appel-perenstroop is juist in prijs verlaagd. Dit laatste werd mogelijk door schaalvergroting in de productie en een samenwerkingsverband met een collega-hoogstamtelers van onbespoten fruit.

De stroop is volgens een testpanel bijzonder smaakvol en editie 2019 wordt de beste tot nu toe genoemd. Maar om dat te controleren moet u gewoon zelf eens een potje kopen.

De laatste jaren bestond onze poetsploeg eigenlijk nog maar uit één persoon, maar hier is nu verandering in gekomen. Een ploegje dames en heren gaat een zaterdagochtend per maand met elkaar aan de slag om ons gebouw van binnen en buiten schoon te houden, hulde hiervoor. Het technisch en groen onderhoud aan onze gebouwen en terreinen gebeurt als het nodig is en wordt zo veel als mogelijk door vrijwilligers gedaan.

Inmiddels is het nieuwe jaar alweer van start en de activiteitengroep is druk bezig met de voorbereiding van allerlei activiteiten. Zie hiervoor het middenblad van De Dompfoorn of kijk regelmatig op onze website, er is weer veel te doen. Maar tussen de bedrijven door bent u natuurlijk ook van harte welkom. In het natuurgebied achter De Schaapskooi kun je heerlijk wandelen. En binnen openingstijden kunt u terecht voor een kop koffie, een glas sap of wat anders. U kunt dan ook terecht voor streekproducten en artikelen uit de Groene Winkel zoals een nestkast, een eendenkorf of een naslagwerk. Wij ontvangen u graag.

Namens ons team, Arie Versluis.

Werkgroep Landschapsbeheer

Afgelopen jaar was voor de werkgroep een bewogen jaar. Er werden niet alleen veel wilgen geknot, maar we namen ook afscheid van een aantal vrijwilligers die om gezondheidsredenen moesten stoppen. Dat laatste is na-

tuurlijk helemaal niet prettig. Het is een stap om je werkpak in te leveren. We missen jullie, mannen, ook jullie gezelligheid, kennis en inbreng!

Ook waren er een aantal vrijwilligers die, op medische of privégronden, een poosje niet mee kunnen/konden doen. We wensen hun alle goeds en/of beterschap. Gelukkig kwamen er ook nieuwe vrijwilligers bij, die de ploeg kwamen versterken en die snel hun draai vonden in de werkgroep.

Een aderlating voor de Werkgroep Landschapsbeheer is dat de coördinator van de plukgroep zijn functie heeft neergelegd, maar we zijn heel blij dat hij alle andere werkzaamheden blijft doen.

We zijn nu naarstig op zoek naar een nieuwe coördinator. Wie wil dit op zich nemen?

De gemeentelijke herindeling heeft ook voor de Natuur- en Vogelwacht gevolgen. Voor ons als werkgroep betekende dat de overstap van het Zuid-Hollands Landschap naar Utrechts Landschap. Er zijn dus nieuwe contacten gelegd en nieuwe afspraken gemaakt. Dat betrof onder andere de uitleen van gereedschap. Zo ontvingen we in het najaar compleet nieuw zaag- en snoeigereedschap in bruikleen en wel voor de aaneensluitende periode van 10 jaar!

Ook heeft Utrechts Landschap onze ladders gekeurd. Eén ladder heeft het niet gehaald en staat nu bij Schulp Vruchtensappen te Breukelen als rekwisiet! Hiervoor hebben we een nieuwe fruitladder aangekocht. Verder zijn onze fruit- en knotladders allemaal goed onderhouden en dus goedgekeurd. Ze kunnen met een gerust hart gebruikt worden.

Afgelopen jaar kreeg de Werkgroep een schenking, vanuit de groep zelf, voor het aanschaffen van een geluidsarme accukettingzaag. Deze is inmiddels aangekocht en wordt naar alle tevredenheid gebruikt. Hiervoor nogmaals hartelijk dank. Overigens wordt de

accukettingzaag opgeladen in de Schaapskooi, met gebruikmaking van de opbrengst van de zonnepanelen, waardoor de kettingzaag CO₂-neutraal in gebruik is.

We hebben in 2019 ongeveer 510 knotwilgen geknot en veel fruitbomen gesnoeid. De takken werden versnipperd en verkocht aan G.J. Kool. Daarmee houden we de slogan 'Geen tak de streek uit' in stand. De kosten van het versnipperen in eigen beheer wegen op tegen de baten.

Het afgelopen jaar werkten we samen met het Zuid-Hollands Landschap bij het zelf plukken van hoogstamfruit. Dit was een succes en we gaan er het aankomend jaar mee door.

Kort en goed:

We hebben hard gewerkt en veel werk verzet. We hebben een mooie groep mensen die met veel plezier en enthousiasme iedere woensdag aan de slag is. Het geeft veel voldoening om in de natuur te werken, de hoogstamfruitbomen en knotwilgen in stand te houden en met elkaar een klus te klaren. Om daarna te

vreden terug te keren naar 'de Kooi' en nog wat na te praten.

Steeds meer mensen weten de weg naar ons te vinden, maar we kunnen niet iedere vraag honoreren, simpelweg omdat het voor ons te veel is.

We zijn dus op zoek naar nieuwe vrijwilligers, zodat we dit fantastische werk kunnen blijven doen...

U kunt zich aanmelden bij een van de werkgroepleden of bij Natuur- en Vogelwacht de Vijfheerenlanden.

Johan Stevens, coördinator Werkgroep Landschapsbeheer.

Jaarverslag hoogstamboomgaard 'Stichting het Oudemannenhuis' te Hagestein

Al met al was 2019 een jaar met veel activiteiten.

De eerste snoeidag van 2019 was op 5 januari, midden in ons snoeiseizoen. Jan, Peter, Hans en Ruth hebben zich dit jaar weer verdienstelijk gemaakt. Een groot project waren de 90

bomen in de Legiponthaag met jaren snoei-achterstand. Een gedeelte is voor de zomer en een gedeelte is na de zomer gedaan.

Voor het eerst hebben Peter en Jan het jonge lot, dat als reactie op de zware snoei was gegroeid door middel van zomersnoei verwijderd. Met zomersnoei wordt het nog niet verhoude waterlot met de hand afgetrokken. Dit bespaart veel knipwerk in de winter en het waterlot groeit ook minder terug.

Verder snoeien we alle bomen jonger dan 35

jaar elk jaar. In de boomgaard zijn dat een of meerdere exemplaren van de Kruidenierspeer, Zwijndrechtse Wijnpeer, Roosjesappel, Gieser Wildeman, Winterrietpeer, Reinzoet, Oranje Bergamot, Beurré Hardy, Zoete Brederoede, Winterjan, Suikerpeer, Lemoenappel, Dubbele Bellefleur, Ingrid Marie, Zoete Bloemee, Notarisappel, Lombarts Calville, Stark's Earliest, James Grieve, Sterappel, Dubbele Bellefleur, Bramley's Seedling, Yellow Transparent, Zoete Campagner, Princesse Noble,

Het resultaat van het snoeien was aan de bloeiende bomen te zien. Zie ook de foto op pagina 11.

Dijkmans Zoet, Glorie van Holland, Tydemans Early, Gronsvelder Klumpke, Doyenné du Commice, Avezaath Capel en Gravensteiner.

Een flink aantal bomen ouder dan 50 jaar, Zwijndrechtse Wijnpeer, Gieser Wildeman, Goudreinet en Ingrid Marie moeten we bij gebrek aan mankracht wel eens een jaartje overslaan. Natuurlijk is het snoeihout aan het einde van het snoeiseizoen opgeruimd.

Dit jaar hebben we nog zelf geënte Reinette Grise du Canada, Gloster, Notarisappel en Grauwe Holaart geplant.

In de zomer zijn grote afgebroken takken door Jan opgeruimd.

De grasmat moest ook bijgehouden worden, Jan heeft met zijn tractor een vijftal keren het gras gemaaid. Een aantal stroken, bijvoorbeeld met veel fluitenkruid, laten we staan.

Jan en Peter hebben de slootkant met de zeis gemaaid, waar ook de meer bijzondere planten gespaard worden. Verder zijn er hier en daar bijenvriendelijke bloemen gezaaid om onze bestuivertjes buiten de bloesemtijd ook wat eten te bezorgen.

De slootkant is op een paar plaatsen moeilijk bereikbaar voor slootmachines, en Jan heeft daar met de hand gesloot.

Jan heeft een ladder gerepareerd. De epoxylijm is sterker dan hout. Alle ladders die in de boomgaard lagen, hebben we met gekookte lijnolie ingesmeerd.

De wanden van de keet waren erg slecht, de gaten vielen er in. De houten platen die er op gezet waren hadden het na een paar jaar ook begeven en we zochten een oplossing. Op een keer waren er bitumen platen in de aanbidding en nog wel in een passende groene kleur, en ze zijn veel duurzamer dan houten platen. Jan heeft ze gemonteerd.

Natuurlijk is er ook geplukt. De grootste opbrengsten waren: Lombarts Calville 106 kg, Notarisappel 176 kg, Dubbele Bellefleur 95 kg, Dijkmanszoet 110 kg, Legipont 1014 kg, Goudreinet 1237 kg, Gieser Wildeman 142 kg, en 195 kg Zwijndrechtse Wijnpeer.

Helaas was er voor de resterende 200 kg Goudreinetten en 500 kg Zwijndrechts Wijnpeer geen afzet meer.

Op de Open Dag hebben we ook acte de présence gegeven. Oude fruitliefhebbers kwamen weer een kijkje nemen.

Het jaar eindigde weer met snoeien. Het was even woekeren met het gereedschap, maar na reparatie van wat oud materieel konden we weer aan de slag. En we gaan nog steeds door.

Namens de mannen van de Biezenweg,
Ruth van Bruggen

Jeugdwerkgroep

In het afgelopen jaar konden we weer zo'n tien keer een jeugdactiviteit organiseren. Het aantal deelnemers varieerde sterk. Soms een handvol, een andere keer wel bijna 40 kinderen.

Dit komt waarschijnlijk door de publiciteit die er aan gegeven werd. We zijn afhankelijk van de huis-aan-huisbladen. Daarnaast gebruiken we *De Domphoorn* en de website om de activiteiten aan te kondigen. Door contacten met mensen van de stichting Samen Doen, worden sinds de herfstvakantie onze activiteiten in hun activiteitenkalender opgenomen. Dat geeft heel veel respons. Deze stichting benadert alle schoolkinderen in Leerdam met een flyer en de kinderen kunnen zich opgeven via hun website. We hebben afgesproken dat er ruimte is voor 20 kinderen, dan kunnen ook kinderen buiten Leerdam zich nog opgeven. Het zou heel mooi zijn als de programma's van Samen Doen worden uitgebreid naar de hele Vijfheerenlanden.

Thema's die dit jaar aan de orde kwamen zijn: uilenballen pluizen, een spelletjescircuit, een lange wandeling met als thema 'Beleef de lente', het Lentefeest, Sloopjesdag en de Open Dag met o.a. een meelwormenworkshop.

In de herfstvakantie startte de samenwerking met de stichting Samen Doen. Op 24 en 25 oktober werden er twee keer paddestoelen- en vogeltrekactiviteiten gehouden. Dit werd een groot succes. In de Kerstvakantie zijn twee keer vetbollen voor de tuinvogels gemaakt.

Gelukkig hebben we niet te klagen over vrijwilligers, allemaal bedankt voor jullie enthousiaste inbreng. We bedanken Sonja van Baren in het bijzonder. Zij heeft samen met haar

man Koen vele jaren allerlei jeugd- en schoolactiviteiten georganiseerd en is inmiddels 'met pensioen gegaan'. Helaas is afgelopen jaar haar man Koen, die altijd klaar stond voor allerlei hand en spandiensten, overleden.

We hopen in dit nieuwe jaar verder te gaan met de kinderen te ontvangen in de Schaapskooi en hen te helpen de natuur te ontdekken. De uitdaging is vooral: hoe krijgen we de kinderen naar de Schaapskooi? Elk kind dat komt, heeft het enorm naar de zin. We willen de samenwerking met stichting Samen Doen voortzetten. En... als er mensen zijn die af en toe willen helpen, kom gerust eens kijken.

Chris Kramer

Werkgroep Natuureducatie voor scholen

In het voorjaar mochten we weer veel schoolklassen ontvangen. Tot onze teleurstelling was er voor de herfstthema's dit jaar geen belangstelling, waardoor we pas weer in december een groep ontvingen.

In totaal ontvingen we 9 klassen van 6 verschillende scholen. De leerlingen en hun begeleiders waren ook dit jaar zeer enthousiast. Onze vrijwilligers genieten net zo veel als de kinderen zelf. In aanpak en ervaringen is er steeds meer uitwisseling met de jeugdactiviteiten in de vakanties. Mijn dank aan iedereen die zich heeft ingezet voor een goede gang van zaken, met name Constance, Chris, Pieter en Paul.

Annelies van Egmond

De Dompfoorn

Ons tijdschrift *De Dompfoorn* verscheen in 2019 zoals gebruikelijk viermaal: in maart, juni, september en december. Van het maartnummer was alleen het omslag in kleur, het binnenwerk was weer in zwartwit. De Algemene Ledenvergadering nam in april echter het besluit *De Dompfoorn* voortaan geheel in kleur uit te brengen, in de stijl van het decembernummer van 2018, dat bij wijze van voorbeeld al geheel in kleur was. De nummers van juni, september en december 2019 waren dan ook in full colour.

De bezorging door PostNL van het decembernummer liet veel te wensen over. Een flink deel van de leden ontving het blad op 19, 20 of 21 december. Er waren echter ook veel leden bij wie *De Dompfoorn* pas na kerstmis of zelfs pas begin januari 2020 bezorgd werd.

Dick Kerkhof & Jolanda Lemcke

Dialezingen

Datum	Wie?	Onderwerp
1/10/2019	Henk Tromp	Kijk vanaf de dijk
1/24/2019	Wiggele de Haas	Noorden van Europa
2/7/2019	Maas v/d Ruitenbeek	Veluwe
2/21/2019	Johan van der Wielen	"Reis door de nacht"
3/7/2019	Hans Stel	Apen en wolven
3/21/2019	Ruben Fijn	Antarctica

Met de eerste serie lezingen van 2019 draaiden we in alle opzichten boven verwachting, hiervoor zijn meerdere verklaringen.

We ontvingen deze keer totaal 479 bezoekers, dit geeft een gemiddelde van 68 per keer.

Al deze bezoekers kochten per keer gemiddeld voor € 4,02 aan loten, dit was niet eerder zo hoog.

Onze sprekers waren deze periode gemiddeld niet heel duur.

Datum	Wie?	Onderwerp
10/10/2019	Joke Stuurman	Van Morgenrood tot Avondrood
10/24/2019	Eric Gibcus	Eyes on Kruger
11/7/2019	Jack Folkers	Vogels van Nieuw Zeeland & Australië
11/21/2019	Arthur de Bruin en Matthijs de Vos	Blik onder water
12/5/2019	Marianne Brouwer	Insecten
12/19/2019	Kars Veling	Vlinders en libellen in een veranderend klimaat

Lees verder op pagina 18.

ACTIVITEITEN MAART-SEPTEMBER 2020

VIER DE LENTE

De vogels zingen elke ochtend hun lied
Bloesem en raapzaad sieren ons landschap
Insecten, rupsen en vlinders zijn weer actief

NEEM UW VERREKIJKER MEE

Na afloop serveren wij een ontbijt

ZATERDAG 16 MEI

Kosten € 7,50

Aanmelden via: info@natuurcentrum.nl

kunt u als aftrap voor ons **Lentefeest** gaan

DAUWTRAPPEN

in **Overheicop en omgeving**

In verband met de benodigde rust in het gebied hebben we plek voor maximaal 30 mensen

Vertrek om 6.00 uur 's ochtends
vanaf de Schaapskooi, Overboeicop 15
te Schoonrewoerd

Voor het verdere programma van het Lentefeest verwijzen we u naar onze website:
www.natuurcentrum.nl

Do 3 apr: **Dialezingen door leden:** Kees Jan van Zwienen over Iran, Gerard van Heusden over Suri-name

EXCURSIES

N.B. 1 We verzamelen/vertrekken vanaf Benedictushof 132, 4133 AK Vianen.

N.B. 2 Bij slecht weer: neem contact op met de gids of de excursie wel doorgaat.

Za 28 mrt: **Vogels kijken en tellen** in de polders rond de Schaapskooi. Vertrek 13.00 uur bij de Schaapskooi. O.l.v. Eduard Polfliet, tel: 0347 372 269. Mail: eduardpolfliet@casema.nl

Zo 5 april: **Stinzenplanten en vogelexkursie** op Landgoed Elswout. O.l.v. Jules Klees, tel: 0347-351 499. Mail: fam-klees@hetnet.nl. Vertrek 9.00 uur vanuit Vianen.

Vr 10 april: **Vogels kijken** in een paar gebiedjes bij Noordeloos, Goudriaan en Ottoland (ongeveer 6 km wandelen). O.l.v. Koos maat tel: 0183-563 362 of 06-27 23 63 72. Mail: koosmaat@solcon.nl. Vertrek 9.00 uur Vianen.

Zo 19 april: **Vogelexkursie** in De Zouwe. O.l.v. Bart de Groot Mail: bdegroot4@kpnmail.nl of tel.: 06 4033 9872. Vertrek: 8.15 uur vanaf het tunneltje onder de A27 bij de Zederik, aan het einde van de Driemolensweg. Of 8.00 uur vanuit Vianen of 8.00 uur Station Leerdam.

Zo 10 mei: **Vogelexkursie** in de Biesbosch. O.l.v. Gerrit Zijderveld. Info tel: 0347 351 659. Mail: g.zijderveld@casema.nl Vertrek 8.00 uur Vianen. Of 8.20 uur parkeerplaats Avelingen Gorkum.

Zo 24 mei: **Vogels kijken** bij Everdingen. O.l.v. Eduard Polfliet, 06 52 09 56 22. Mail: eduardpolfliet@casema.nl. Vertrek 9.00 uur vanuit Vianen.

In juni: **Nachtzwaluwexcursie**. O.l.v. Jules Klees, tel: 0347-351 499. Mail: fam-klees@hetnet.nl. Vertrek 's avonds vanuit Vianen. (een Jopie-tussendoor-excursie)

- Za 6 juni: **Excursie naar De Lieskampen** bij Gameren. O.l.v. Koos maat, tel: 0183-563 362 of 06-27 23 63 72. Mail: koosmaat@solcon.nl. Vertrek zaterdag 16.00 uur vanuit Vianen.
- Vr 10 juli: **Julikeverexcursie** bij Kraantje Lek, Overveen. O.l.v. Jules Klees, tel: 0347-351 499. Mail: fam-klees@hetnet.nl. . Vertrek 19 uur vanuit Vianen.
- Zo 23 aug: **Vogelexcursie** naar plan Tureluur en Zuid-Hollandse eilanden. O.l.v. Eduard Polfliet, tel.: 06 52 09 56 22. Mail: eduardpolfliet@casema.nl Vertrek 8.00 uur. Of 8.20 uur parkeerplaats Avelingen bij Gorkum.
- Zo 30 aug: **Heidewandeling** op de Posbank. O.l.v. Jules Klees, tel: 0347-351 499. Mail: fam-klees@hetnet.nl. Vertrek 8.00 uur vanuit Vianen.

Er zijn ook **zaterdagexcursies** vanuit de Schaapskooi op:

- Za 25 apr: De Zouwe. Vertrek Schaapskooi 9.00 uur, o.l.v. Bart. Tel.: 06 4033 9872.
- Za 13 juni: Plantenexcursie in Everdingen, vertrek Schaapskooi 9.00 uur, o.l.v. Bart.
- Za 1 aug: Excursie in de Biesbosch of De Koornwaard, vertrek Schaapskooi 9.00 uur, o.l.v. Bart.

ACTIVITEITEN VOOR DE JEUGD (zie pagina's 32 - 34 voor meer informatie)

Altijd aanmelden bij C. Kramer, per e-mail chr.kramer@outlook.com, of tel. 0345- 619684.

- Za 11 apr: Vogels kijken in de Everdingerwaard.
- Za 25 apr: Vogels kijken achter de Schaapskooi.
- Za 9 mei: Vogels kijken bij de Zouweboezem.
- Za 16 mei: Lentefeest - zie onze website www.natuurcentrum.nl
- Za 13 jun: Sloopjesdag.
- Za 27 jun: Sloopbeestjes, vervolg.
- Za 11 jul: Sloopbeestjes, nog een vervolg.

Fietsen door de Vijfheerenlanden en omgeving

Op zaterdag 18 juli a.s. organiseert Natuur- en Vogelwacht De Vijfheerenlanden twee fietstochten van circa 35 en 50 km.

De twee routes voeren u langs de mooiste plekken in de Vijfheerenlanden en omgeving. Onderweg ziet u Hollands landschap met groene weiden met zwartbont vee, knotwilgen en molens, historische boerderijen, typische dijkdorpen en fruitboomgaarden en – niet te vergeten – prachtige uiterwaarden. De dorpen onderweg zijn over het algemeen klein en hebben een gemoedelijke sfeer. Het beeld van open polders met het vele water, is dan ook kenmerkend voor de Vijfheerenlanden.

De start zal zijn vanaf 9.30 uur vanuit “De Schaapskooi”. Dit is het verenigingsgebouw van de Natuur en Vogelwacht, Overboeicop 15 te Schoonrewoerd.

De kosten zijn € 5,00 per persoon.

Wij hopen dat het wederom een geslaagd evenement wordt met mooi weer en een grote opkomst. Voor meer informatie kijk op onze website www.natuurcentrum.nl

Hoewel we de nu afgelopen serie lezingen iets minder bezoekers trokken dan het gemiddelde van de laatste jaren, toch een prima resultaat.

Het gemiddelde aantal bezoekers deze keer was 58, het eerste half jaar was dat nog 68. Deze bezoekers spendeerden € 4,02 aan loten p.p., dit is exact gelijk aan de vorige periode.

Dit jaar weer twaalf afwisselende presentaties. Het aloude concept van één keer in de veertien dagen werkt nog steeds goed. Ook dat de avonden gratis zijn met wel een verloting om uit de kosten te komen, zorgt al jaren voor een positief resultaat. Wel prettig is dat de trouwe bezoekers soms tips aan me doorgeven van een lezing die ook goed bij ons zou passen.

Simon Bakker

Amfibieënwerkgroep

Het voorgaande jaar 2018 was een zeer goed jaar voor de paddentrek, zowel qua aantallen alsook qua soorten. Zo werden er in Leerdam kamsalamanders en ook heikickers overgezet. Wel niet in grote aantallen, maar wel op verschillende locaties: de Industrieweg, de Horndijk en de Lingedijk. Ik vrees dat de kamsalamanders in Lexmond verdwenen zijn. Zekerheid daarover bestaat niet, vanwege onderbezetting wordt daar niet overgezet. Er is daar nogal wat gebouwd en een boomgaard is gerooid, dat betekende einde kamsalamanders.

Het verslagjaar 2019 was het tegengestelde van het jaar daarvoor. De aantallen waren grofweg de helft van het gemiddelde van de jaren daarvoor. Ook qua soorten was het wat waarneming betreft bedroevend. Zo zijn er geen heikickers waargenomen en is er maar één kamsalamander gevonden in Leerdam.

Nu zitten er altijd grote fluctuaties in de aantallen die we overzetten. In de nacht zal er ook wel wat trekken en ook al ben je wezen kijken en tot de conclusie gekomen dat er niets gaat,

dan kunnen ze later alsnog gaan trekken. We hopen maar dat de lage aantallen geen trend gaan worden. In 2019 zijn er zo'n 1500 amfibieën geteld, levend en dood.

Een nijpend probleem voor onze werkgroep is de bezetting. Tussen Lexmond en Vianen werd er overgezet door Eduard Polfliet en Ruth Kool. Zij hebben dat jaren gedaan, maar hebben er nu een punt achter gezet. Hartelijk dank voor hun jarenlange inzet. Het is goed om te memoreren dat Eduard in samenwerking met de gemeente Leerdam het overzetten daar weer op gang heeft gekregen.

Tot op heden hebben we ondanks verwoede pogingen geen opvolgers voor Vianen-Lexmond kunnen vinden. Dus vanaf deze plaats een oproep aan onze leden om dit traject weer te bemensen. Het is wel zo dat er in geval van trek hekken worden geplaatst, zodat het verkeer tot een minimum wordt beperkt. Ook op andere wegtrajecten zou het geen kwaad kunnen als er meer mensen kunnen worden ingezet. Gegadigden krijgen een gratis inwerkavond.

Tijmen den Besten, coördinator van de paddenwerkgroep

Vogelwerkgroep

Veel werk is besteed aan het voorbereiden en geven van een vogelcursus. Deze cursus bestond uit vier cursusavonden en vier excursies en had tot doel de deelnemers de meest voorkomende vogelsoorten te laten herkennen.

Net als in vorige jaren is er weer gezorgd voor nestgelegenheid voor diverse vogelsoorten door leden van de nestkastenwerkgroep (zie aldaar).

Door de excursiecommissie zijn diverse vogelexcursies georganiseerd naar interessante natuurgebieden in en buiten de Vijfheerenlanden. In de maand april zijn avondexcursies

Vogelcursus!

Ziet u ook zo vaak vogels in de tuin of tijdens een wandeling door de natuur? En denkt u dan: hoe zou dat vogeltje heten? **Volg dan onze vogelcursus!!!**

georganiseerd in het natuurgebied achter de Schaapskooi.

Er zijn diverse vogeltellingen uitgevoerd ten behoeve van Sovon-vogeltelprojecten:

- In de maanden januari t/m april en oktober t/m december zijn maandelijks watervogeltellingen gehouden langs het Merwedekanaal, Polder Neder-Heicop, de Huibert en langs de Linge.
- Gedurende de winterperiode zijn tellingen gedaan van grote zilverreigers op de slaappleats bij de Schaapskooi en op een slaappleats langs de Linge. Ook zijn langs de Linge aalscholvers op hun slaappleats geteld.

- In Heukelum is wederom een MUS-telling uitgevoerd. Deze Sovon-vogeltelling heeft tot doel om aantallen en verspreiding van min of meer algemene ‘stadsvogels’ van stedelijke omgevingen, zoals dorpen en steden vast te leggen, als aanvulling op andere broedvogeltellingen. MUS staat voor Meetnet Urbane Soorten.
- In december is er een Punt-Transect-Telling uitgevoerd vanaf de Lekdijk naar de Diefdijk via Polder Bolgerijen. Deze telling heeft tot doel aantallen en verspreiding van min of meer algemene wintervogels vast te leggen in aanvulling op andere tellingen zoals de watervogeltelling.

Ook is er in 2019 weer voor gezorgd dat er diverse jonge ooievaars van nesten in de buurt van Schoonrewoerd en van het nest bij onze Schaapskooi geringd zijn door een deskundige ringer.

Voor een uitgebreid verslag: zie onze website onder Nieuws of in ons blad *De Dompfoorn* van september 2019.

Tenslotte is er in het kader van het Waterjaar in mei een speciale excursie georganiseerd door de uiterwaarden bij Vianen.

Hans Evers

Het opmeten en wegen der jonge uivers. Foto: Olek Bebnik.

Inspectie van een torenvalkenkast.

Nestkastenwerkgroep

Deze groep bestaat uit Arie Versluis, Piet Solleveld en Rien de Keijzer. Arie Versluis maakt samen met Piet Solleveld nieuwe nestkasten, die verkocht worden of door de werkgroep zelf worden opgehangen. Piet Solleveld en Rien de Keijzer controleren het jaar door de nestkasten van uilen en torenvalken in onze regio. Broedresultaten worden bijgehouden en na het broedseizoen worden de kasten schoongemaakt en weer van houtkrullen voorzien voor het nieuwe seizoen. Soms worden op nieuwe locaties kasten opgehangen op verzoek van bewoners.

Resultaten broedseizoen 2019

Torenvalk

Het was een uitzonderlijk goed muizenjaar. Dat leverde veel geslaagde broedsels op. De uilen en de torenvalken hebben het dit jaar uitstekend gedaan.

Kerkuil

Er waren 25 broedparen Kerkuilen waar totaal ongeveer 145 jonge kerkuilen van zijn uitgevlogen. Veertien broedparen hadden zelfs een tweede broedsel. Bij het eerste broedsel hebben wij een aantal uilen kunnen ringen.

Wij hebben afgelopen jaar veel braakballen verzameld van kerkuilen. Ze zijn door Ger Maatkamp uitgeplozen, een expert op dit gebied. Aan ons werd de vraag nog al eens gesteld of de kerkuil jonge boerenzwaluwen uit de nesten haalde. Maar uit het onderzoek van Ger is dat niet gebleken

Steenuil

De steenuilen hebben ook een goed jaar gehad. Er waren 12 broedparen waarvan 37 jonge steenuilen zijn uitgevlogen. In een nestkast die al jaren gebruikt wordt door spreeuwen, troffen we een roestende steenuil aan, dat geeft hoop voor de toekomst.

Bosuil

Er waren 5 bosuilenparen waarvan 14 jonge bosuilen zijn uitgevlogen. Ook bij de Schaapskooi heeft de bosuil weer gebroed en zijn er 3 jongen uitgevlogen.

Torenvalk

Verder hadden we 5 paar torenvalken die in onze nestkasten gebroed hebben, daarvan zijn 26 jongen uitgevlogen. Er was zelfs 1 nestkast met 7 jongen.

Van de torenvalk bij de Schaapskooi is het broedsel helaas mislukt.

Ransuil

Minstens 1 ransuil in de omgeving van Leerdam heeft gebroed, het aantal jongen is onbekend. Deze soort gebruikt nesten van kraaien, die hoog in de bomen zitten. Het gaat overigens wel goed met de ransuil in onze omgeving; er zijn verschillende herfst/winterroestplaatsen bekend. Zelfs een roestplaats waar ongeveer 30 ransuilen op een plaats zaten, midden in een woonwijk.

Zwarte stern

De broedresultaten van de zwarte stern in de polder de Eng was een heel stuk minder dan in 2018. Er waren wel weer 15 broedparen, in totaal zijn daar maar 12 jonge Zwarte Sterns van uitgevlogen.

Ijsvogel

Op 2 plaatsen zijn de nestwanden voor ijsvogels opgeknapt. We zijn benieuwd.

Overige vogels

De koolmezen, pimpelmezen en ringmussen in de tientallen nestkastjes die we hebben gecontroleerd, hebben een zeer slecht broedjaar gehad, de oorzaak is onbekend. Zie verder het artikel 'Kwajongenswerk' elders in deze DompHoorn.

Chris Kramer

Nestgelegenheid voor ijsvogels opknappen.

Plantenwerkgroep

We zijn dit jaar een aantal keren op plantenexcursie geweest, ook tijdens vogelexcursies hebben we een aantal (bijzondere) planten opgeschreven. Hierna volgt er een beschrijving van de belangrijkste excursies met planten.

Rijnhuizen

Onze eerste plantenexcursie was op zondag 24 maart, een stinzenplantenexcursie met Bart op Landgoed Rijnhuizen te Nieuwegein, met 19 personen. Het grasveld voor het kasteel staat in het voorjaar vol met krokussen, maar die waren bijna allemaal uitgebloeid. Hier vindt je bloeiende holwortel, voorjaars-helmbloem, bosanemonen en mooie blauwe sterhyacinten. De eerste wilde bostulpen stonden net in bloei. We hebben ook gekeken naar de bomen in het park, er staan verschillende grote sequoia's, zoals de mammoetboom, watercypres en Californische sequoia.

Kennemerduinen

De volgende excursie was op 28 april met Jules in de Kennemerduinen. Een prachtig duin-

gebied om in te wandelen. We vinden daar aarvederkruid, het bleeksporig bosviooltje, het duinviooltje, kromhals, parelzaad, penningkruid, valse salie, voorjaarsganzerik en zandkool. In een duinplas zien we geoorde futen.

Waterjaarexcursies op 23 & 29 mei

Op 23 mei gaan we voorlopen voor de waterjaarexcursie van 29 mei. Van juli 2018 t/m juni 2019 is in Vianen namelijk het Waterjaar gehouden. Natuur- en Vogelwacht De Vijfheerenlanden heeft samen met o.a. de Historische Vereniging Het Land van Brederode en Hengelsportvereniging De Reiger een nieuwe waterwandelaroute gemaakt. De excursie van 29 mei is ter gelegenheid van de presentatie van de nieuwe wandelgids, die gesponsord werd door de gemeente Vijfheerenlanden.

We starten met Dick en een paar mensen van het VVV kantoor bij de muurplanten. Op de oude stadsmuur bij de Grote Kerk groeien bijzondere planten, zoals klein glaskruid, dicht havikskruid, muurleeuwenbek, muurvaren, steenbreekvaren, tongvaren, mannetjesvaren en eikvaren. We lopen verder naar het Sluisei-

land met het monument van Jan Blanken, die het Zederikkanaal heeft laten graven tussen Vianen en de Linge bij Arkel van 1824-1826. Later is dit kanaal verbreed tot het tegenwoordige Merwedekanaal, gereed in 1893. Bij de sluis vinden we dotterbloem, kalmoes, waterzuring en scherpe zegge. We lopen verder langs de Lek waar van 1700 – 1900 de haven van Vianen was. Tot 1935 was hier de scheepjesbrug naar Vreeswijk, daarna kwam de Viaanse Lekbrug. In een kolkje achter een inlaatsluisje in de zomerkade zien we gele plomp, grote egelskop, slanke waterweegbree en zwanenbloem. Bij de put voor de zandwinning voor de A2 vinden we stroomdalplanten, zoals kruisdistel, sikkelklaver, geel walstro, veldsalie, brede ereprijs en ruige weegbree. We lopen terug via het Jufferslaantje, vroeger de verbinding tussen het buitenverblijf Amalastein en Kasteel Batestein.

We bekijken nog even de plaats waar de vroegere kasteeltuin was net voorbij de Hofpoort links, waar op een oude muur veel tongvaren groeit. We vervolgen onze route via de Kortendijk naar de Voorstraat en eindigen bij het VVV-kantoor. Op zondag 14 juli herhalen we deze excursie voor de Natuur- en Vogelwacht met Dick.

Everdingerwaard

Op 8 juni is er een planten excursie gepland met Jules, in de Everdingerwaard tussen Fort Everdingen en Everdingen. Sinds daar een nevengeul gegraven is vinden we daar steeds meer wilde planten. Tegenwoordig zijn daar orchideeën te vinden, zoals de rietorchis, vleeskleurige orchis, bijenorchtis en hondskruid. Daarnaast vinden we er esparcette, grote pimpernel, gele morgenster, heksenmelk en veldsalie. Deze prachtige uiterwaard is alleen toegankelijk op het pad naar het veer. Wij hebben daar gewandeld met Dick Kerkhof die toestemming had gevraagd.

De Eifel

Van 14-16 juni organiseert Jules een excursie naar de Eifel in Duitsland, het wordt vooral een orchideeënexcursie. We starten deze ex-

cursie met 21 personen in de buurt van Bad Munster Eifel, het terrein is heuvelachtig en er staan bij de parkeerplaats direct al veel zonneroosjes en een aantal grote muggenorchtissen. We vinden iets later ook de purperorchis, de vliegenorchis, de bijenorchtis en de berg- en welriekende nachtorchis. Ook staan hier poppenorchissen, bokkenorchissen en het perzikbladig klokje. Binnen een uur hebben we al acht soorten orchideeën gezien. Bij een volgende excursie vinden we wolfskers, beemdkroon, parelgras, blauw parelzaad en de grote keverorchis – ook een leuk plantengebied! De volgende dag gaan we eerst een vulkaangrot bekijken, waar molenstenen zijn uitgehakt. Daarna maken we hier een wandeling, waarbij we de orchidee het vogelnestje vinden, ook staan er geel vingerhoedskruid, slangenkruid, oranje havikskruid, adderwortel en zwarte rapunzel. Tijdens een wandeling op een berg bij Gerolstein zien we het bleek bosvogeltje, ook een orchidee. Op de laatste dag gaan we weer op drie plaatsen planten zoeken. We vinden kruidbladwalstro, kleine pimpernel, veldsalie en ruige weegbree. Op de helling van een berg ligt een prachtig natuurgebied met tien soorten orchideeën, nieuwe soorten zijn: rood bosvogeltje, hondskruid, gevlekte orchis, aangebrande orchis, roodbruine wespenorchis en bosorchis. Bij de waterval van Nohn vinden we gele monnikskap, zwarte rapunzel, bolletjeskers, eenbes en de orchidee het vogelnestje. We sluiten deze

Vliegenorchis.
Foto: Bart de Groot.

Bleek bosvogeltje. Foto: Kees Jan van Zwielen.

excursie af met een wandeling in een vochtig natuurgebied met trilgras, holpijp gele morgenster en grote bremraap. We hebben in de Eifel 18 soorten orchideeën gevonden.

Klaphek

De laatste plantenexcursie van 2019 was aan de noordkant van de Viaanse brug, bij het Klaphek langs de Lek op 6 juli, met Jules. Hier vinden we veel wilde planten, o.a. veldlathyrus, kattendoorn, roomse kamille, liggende ganzerik, boerenwormkruid, veel kattenstaart, wilde bertram, beekpunge, poelruit, doornappel, en watermunt, herts munt, kruisdistel, moerasandoorn, bitterkruid, een leuk gebied om nog eens door te lopen.

Al met al hebben we dit jaar weer veel planten gezien tijdens deze excursies. Volgend jaar gaan we weer nieuwe planten excursies bedenken.

De plantenwerkgroep

Excursiewerkgroep

Dit jaar hebben we op verzoek van Annelies 8 extra excursies afgesproken vanuit de Schaapskooi. In totaal hebben we dit jaar 25 excursies georganiseerd. Ongeveer 200 personen hebben aan deze excursies deelgenomen. Met gemiddeld ongeveer 8 deelnemers per excursie.

Een aantal van deze excursies zullen we eruit lichten.

Voorst

De eerste excursie was op 20 januari met Jules, we zijn met 11 personen gaan wandelen langs de IJssel bij Voorst. Onderweg hebben we in de bomen veel kramsvogels en af en toe een koperwiek gezien. Aan het eind hoorden we de zwarte specht roepen. De excursie van Koos bij Mill ging niet door vanwege de storm. Op 24 maart geeft Bart een stinzenplanten excursie op Landgoed Rijnhuizen te Nieuwegein, met o.a. krokus, sterhyacint, holwortel, vingerhelmbloem en bostulp, en diverse sequoia's.

Arkel

Op 19 april maken we een fietstocht rondom Arkel. Tussen Arkel en Kedichem ligt een prachtig natuurgebied met nog weidevogels. We zien vandaag 48 soorten vogels, o.a. de visdief, fuut, krakeend, broedende Kieviten en grutto's, tureluur, wulp, lepelaar, purperreiger, zwartkop en een veldleeuwerik.

Purperreiger.

Biesbosch

Met Gerrit Zijderveld en Piet Solleveld gaan we met 14 personen op 26 mei naar de Biesbosch. Bij polder Hardebroek langs de Bandijk zien we een vogel met lange poten, het is een steltkluut. Wat later staat er een lepelaar het water te zeven op zoek naar voedsel. We horen steeds de zwartkop zingen, dit jaar zijn er veel zwartkoppen te horen in de Vijfheerenlanden. Nog een bijzondere waarneming is de zomertaling.

Eifel

Van 14 t/m 16 juni gaan we met Jules een weekend naar de Eifel. We gaan voor de orchideeën, Jules weet waar de orchideeën te vinden zijn, drie dagen gaan we elke dag op vier plaatsen in de buurt van Gerolstein wandelen en zien 18 verschillende soorten orchideeën, zoals de aangebrande orchis. We vinden ook veel andere planten, zoals zonneroosje, muizenootje en het perzikbladig klokje. Elke dag zien we de rode wouw wel langs vliegen, één keer zelfs zes tegelijk. Tijdens een volgende excursie zien we de geelgors, de boompieper, de veldleeuwerik en drie vossen. Het was een prachtige excursie met veel planten, grotten, vulkaankraters, vlinders en vogels.

Aangebrande orchis.

Gailberdingerwaard

Op een zaterdagexcursie op 7 september vanuit de Schaapskooi is Everdingen aan de beurt, we beginnen bij Fort Werk aan 't Spoel en lopen naar Fort Everdingen. Onze gidsen zijn Jopie en Koos, Op ons pad langs de Lek zien we opeens een paar kleine hermelijntjes heen en weer lopen, prachtig om ze te zien spelen, verder zien we o.a. putters, slobbeend, bruine kiekendief, wulp en lepelaar.

Texel

Van 25 oktober tot 1 november gaan we voor de 14e keer met Bart naar Texel.

We logeren met 11 personen voor de derde keer in de Noorderburcht. De meeste deelnemers gaan vanaf de boot direct vogels kijken bij de Petten en de Mokbaai. Cees begint met het bijhouden van de vogels die we gezien hebben, de eerste dag o.a. dodaars, wintertaling en slobbeend. De volgende dagen gaan we vogels spotten bij diverse uitkijkpunten op Texel, zoals Utopia, de Schorren, buitendijks bij de Cocksdoorp en de Vuurtoren. Goede plaatsen om vogels te zien zijn ook de binnendijkse putjes tussen Utopia en Oudeschild: Bij de molen Het Noorden, Het Wagejot, Dijkmanshuizen en Ottersaat, en verder richting 't Horntje: de Schans en Het Prins Hendrik gemaal. Hier zien we rotganzen, watersnippen, smienten, bonte strandlopers, groenpootruiters, wulpen, goud- en zilverplevieren en rosse grutto's. We lopen 1 keer van de Koog door de duinen naar de Slufter en langs de zee terug, een prachtige wandeling. Totaal hebben we met zijn allen 80 soorten vogels gezien.

Paddestoelen

In oktober en november organiseren we meestal twee paddestoelenexcursies. De eerste paddestoelenexcursie was bij de putjes van Buren. Onze gidsen waren Jannie Stam, Thijmen de Besten en Lida Hellingman. Af en toe regende het een beetje, maar dat is goed voor de paddestoelen. We vinden hier 37 soorten, zoals gele knolamaniet, vliegenschwam, parelamaniet, gekraagde aardster, verschillende wasplaten en de zeldzame kammetjesstekelzwam.

De tweede paddestoelenexcursie was met Jules in het Leuvenumse bos bij Harderwijk, met 70 soorten. De kenners waren Jannie, Thijmen en Lida. Op naam gebracht zijn o.a. witte kluiwzwam, geplooid elfenbankje, dennenvlamhoed, oranje aderszwam, stekeltrilzwam en bijzondere ijszwammen en nog vele andere.

Ook dit jaar hebben we veel vogels gezien, maar ook de planten en de paddestoelen zijn we niet vergeten (zie ook jaarverslag van de plantenwerkgroep).

Voor 2020 gaan we weer nieuwe excursies plannen, met vogels, planten en paddestoelen.

Bart, Jopie, Jules, Gerrit, Eduard en Koos.

ZONNEPARKEN OP ONVERSTOORDE KLEI-OP-VEENGRONDEN VAN DE VIJFHEERENLANDEN?

De – eerlijk is eerlijk – hoognodige energietransitie maakt veel discussie los. Een van de voorstellen behelst de ontwikkeling van zonneparken in het landelijke gebied van de Vijfheerenlanden. Op de natuurberichtsensite 'Nature Today' verscheen op 23 januari een artikel over mogelijke kwalijke gevolgen van zo'n ingreep voor het aanwezige bodemkapitaal. Hiernaast nemen we de tekst van dit natuurbericht, wegens het belang ervan, integraal over.

'Nature Today' is een website waarop iedere dag nieuws over natuuronderwerpen verschijnt. Dit nieuws gaat vaak over nieuw ontdekte dier- of plantensoorten, soms over natuurbeheer en -beleid. Je kunt je aanmelden voor een e-mailservice – dan krijg je dagelijks e-mails met links naar alle nieuwe natuurberichten op de site. Zie <https://www.naturetoday.com/intl/nl/home>.

Bijgevoegd artikel (met enkele extra afbeeldingen) is te vinden op <https://www.naturetoday.com/intl/nl/nature-reports/message/?msg=25808>.

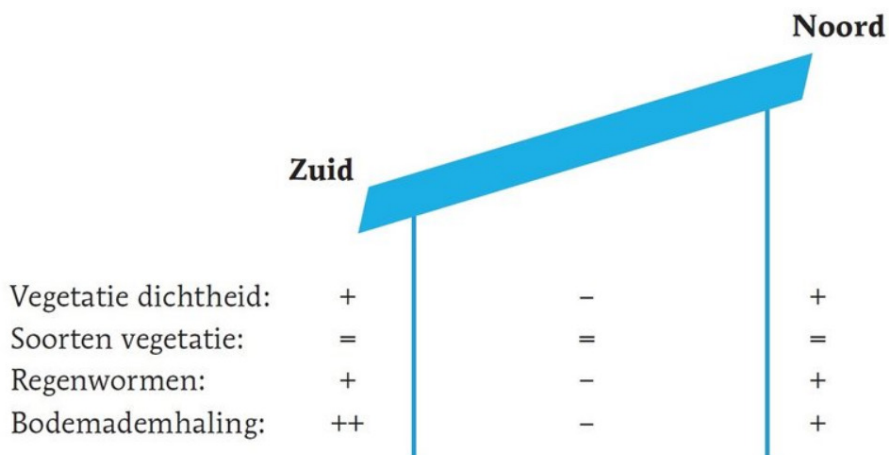
Een link op de website voert naar een kaart waarop de mate van bodemverstoring in Nederland is afgebeeld. In de veenweidegebieden, zoals de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden, blijken de bodems tot dusver niet of zeer weinig verstoord te zijn.

Grote grondgebonden zonneparken beïnvloeden de bodem en het bodemleven

23-JAN-2020 - Grondgebonden zonneparken dekken grote stukken bodem af, waardoor licht wordt weggehouden en de bodem lokaal droger wordt. De verwachting is dat hierdoor de vegetatiegroei en het ontstaan van organische stof afnemen, waardoor er minder voedsel beschikbaar komt voor het bodemleven. De metingen van studenten van Wageningen Universiteit bij vier zonneparken bevestigen deze hypothese.

Er wordt steeds meer duurzame energie opgewekt. Zo maken onder meer grote grondgebonden zonneparken in landbouwgebieden een snelle opmars. De toename van zonne-energie is natuurlijk mooi, maar zonneparken beïnvloeden ook het milieu in hun directe omgeving. Studenten van Wageningen University & Research (WUR) onderzochten in 2019 de effecten van grondgebonden zonneparken op de bodem.

Het indicatieve onderzoek van de WUR-studenten bij vier grondgebonden zonneparken in Nederland laat zien dat het plaatsen van zonnepanelen leidt tot het ontstaan van een microklimaat onder de zonnepanelen. Onder meer doordat zonnepanelen licht tegenhouden, en het regenwater niet meer gelijk wordt verdeeld over de bodem.

Figuur 1. Resultaten metingen aan de bodembioologie en de vegetatie (Bron: Tijdschrift Bodem).

Opvallende waarnemingen zijn dat de toplaag onder de zonnepanelen droger en compacter is, en dat de groei van de vegetatie afneemt. Dit heeft gevolgen voor de bodem: minder voedsel voor bodemorganismen en verminderde vorming van bodemorganische stof.

Belang gezond bodemleven

Een gezond bodemleven is van groot functioneel belang voor de landbouw en de kwaliteit van de leefomgeving. Het bodemleven heeft belangrijke taken bij onder andere klimaatmitigatie, adaptatie, waterregulatie, reinigend vermogen en het herstellen en versterken van de biodiversiteit. Zo zorgen de bodemorganismen voor het vastleggen van koolstof en het reguleren van wateroverschotten en -tekorten, en voor de nutriëntenkringlopen.

Ecologisch functioneren bodem

Alleen een onafgedekte bodem kan ecologisch goed functioneren. Ook de mate van vergravenheid beïnvloedt dit functioneren en daardoor vele ecosysteemdiensten. De open bodem vertegenwoordigt een groot deel van het natuurlijk kapitaal van de toplaag van de bodem in Nederland. Dit is belangrijk voor bodembeheer in de bebouwde omgeving, bij infrastructuur en in de glastuinbouw, waar de verstoring relatief groot is.

De kaart Ecologisch kapitaal van de onafgedekte, intacte bodem laat het ecologisch kapitaal van de onafgedekte, intacte bodem in Nederland zien. In de rode gebieden (vaak stedelijke omgeving) is de verstoring van de toplaag groot. In de blauwe gebieden is de verstoring van de toplaag gering. Indicatoren condities bodem

De gezondheid van de bodem werd in het onderzoek semi-kwantitatief gemeten met behulp van indicatoren voor de chemische, fysische en biologische condities van de bodem. Deze indicatoren waren de zuurgraad (pH-waarde) en bodemkleur voor de chemie, de bodemtextuur en -structuur voor de fysica, en de aantallen en typen regenwormen en de bodemademhaling door bacteriën voor de biologie. Een verandering in een van deze componenten kunnen effecten van zonnepanelen op de bodemgezondheid aan het licht brengen.

Resultaten onderzoek

De resultaten van de metingen aan de bodembioologie en de vegetatie zijn in figuur 1 samengevat.

De observaties laten zien dat het introduceren van zonnepanelen zichtbaar leidt tot het

ontstaan van een microklimaat onder de zonnepanelen, doordat de zonnepanelen licht en water tegenhouden. Hierdoor is er minder dichte vegetatie aanwezig onder de zonnepanelen. Daarbij treedt er een verschuiving op in het type vegetatie. Van zonminnende vegetatie met veel grassen, naar vegetatie die wel kan gedijen in de verminderde licht- en watercondities.

Onder de zonnepanelen komen minder regenwormen voor, en is de bodemademhaling verminderd. Opvallend was de hoge bodemademhaling aan de zuidkant. Dit is misschien te verklaren doordat de bodem door extra vocht gunstige condities heeft voor de planten en de bodemademhaling.

Door het plaatsen van zonnepanelen is er minder licht en water onder het paneel beschikbaar en is de toplaag onder het zonnepaneel vaak droger en compacter. Dit leidt tot minder vegetatie en dus ook minder plantewortels, hetgeen vervolgens leidt tot een afname van het bodemleven.

Mogelijke oplossingen

Een oplossing om dit tegen te gaan is wellicht het inpassen van zonnepanelen op een manier die de licht- en watercondities zo min mogelijk beïnvloedt. Bijvoorbeeld extra ruimte tussen de zonnepanelen en een hoge opstelling. Ook is het inzaaien van vegetatie die beter gedijt in de schaduw een mogelijke oplossing om de afname van bodemleven en de bodemgezondheid te beperken.

Effecten op bodem en verder onderzoek

De hier gepresenteerde resultaten betreffen zonneparken die, gezien de totale levensduur van 25 tot 30 jaar, relatief jong zijn. Het is te verwachten dat de effecten van zonnepanelen hun negatieve trend doorzetten. De bodemorganische stof in de bodem blijft immers afnemen. De bodemgezondheid neemt hierdoor continu af, ook in de toekomst.

WHet is aan te bevelen om zorgvuldig om te gaan met het plaatsen van zonneparken op landbouwgrond, totdat de (lange termijn) effecten bekend zijn. Verdiepend onderzoek en monitoren van grondgebonden zonneparken moeten licht werpen op de langdurige effecten van grondgebonden zonneparken op de levende bodem.

Meer informatie

Voor vragen over dit artikel kunt u contact opnemen met Michiel Rutgers.

Bronnen:

Frambach, M., Schurer, B. (2019) De effecten van grondgebonden zonneparken op de bodemgesteldheid. *Indicatief bodemonderzoek onder zonnepanelen. Bodem* 29(1): 34-36
Kok, L., Van Eekeren, N., Van der Putten, W., Van den Born, G.J., Schouten, T., Rutgers, M. (2017) Zonneparken en bodemafdekking: trade-offs of win-win bij energieopwekking en bodemfuncties? *Bodem* 27(4):18-21.

Tekst: Liesbet Dirven, Atlas Natuurlijk Kapitaal en Michiel Rutgers, RIVM
Figuur 1: Tijdschrift *Bodem*

WAT U WEL OF NIET HEEFT GEMIST

Excursie naar de Posbank op 12 januari met Jules

Bart de Groot

Op zondag 12 januari gaan we met 13 personen naar de Posbank met Jules.

Het regent een beetje maar we gaan toch op pad, we lopen de blauwe route. Onderweg zien we veel bomen en struiken, planten, een paar vogels en paddestoelen. In het bos staan veel beuken, zie de grote beuk op de foto hieronder. Op de grond vinden we veel laddermos.

De gaspeldoorn met grote stekels staat al in bloei met gele bloemen. Hier en daar staat nog een paddestoel: zoals de grote buisjeszwam en de spekzwoerdzwam.

Er zijn niet veel vogels, maar af en toe zien of horen we een paar vogels: de vink, de gaai, de wilde eend en de roodborst.

Ondanks de motregen komen we meer wandelaars tegen. Na de wandeling gaan we wat drinken en opwarmen in Paviljoen de Posbank.

Jules bedankt voor de mooie wandeling.

Op 30 augustus geeft Jules nog een heide-wandeling op de Posbank.

Spekzwoerdzwam (boven) en kopjes-bekermos (onder).

FLORON organiseerde eind 2019 voor de zesde keer de Eindejaarsplantenjacht. De opdracht: zoek tussen Eerste Kerstdag en 3 januari een uur lang naar bloeiende wilde en verwilderde planten en geef het lijstje met vondsten door aan FLORON.

Ondanks het koude weer deden dit jaar 750 mensen actief mee door een telling te doen en in te sturen.

Waarom organiseert FLORON de Eindejaarsplantenjacht?

Door jarenlang op een systematische wijze en op grote schaal winterbloeiërs te tellen, proberen we te onderzoeken wat het effect van weer en klimaat is op bloeiende planten. Niet alleen het aantal nog of al in bloei staande plantensoorten is afhankelijk van het decemberweer. Sommige plantensoorten zijn beter bestand tegen kou en vorst dan andere soorten.

Hoef en Haag

Van onze plantenmensen had Dick Kerkhof al een paar eerdere jaren meegedaan. Deze keer gingen ook Thijmen den Besten, Jopie de Gans en Monique Welle mee. We verzamelden op zaterdag 28 december om 9:00 uur op het bekende punt in de Monnikenhof en reden per auto naar het gloednieuwe dorp Hoef en Haag.

Het eerste uur doorkruisten we Hoef en Haag. Het was koud, het had gevoren en overall was de vegetatie nog bedekt met rijp, wat de herkenning van wilde planten niet makkelijker maakte. Behalve naar bloeiende planten keken we natuurlijk ook naar de nieuwe watergangen – die er veelbelovend uitzien, veel beekpunten op de oevers, maar nergens in bloei – en allerlei bezienwaardige nieuwe huizen. We waren streng: een plant moest echt bloeien, dus uitgebloeide planten die alleen nog in vrucht stonden, telden niet mee. In Hoef en Haag vonden we onder meer de bij ons (nog) minder gebruikelijke soorten hoge fijnstraal (deze pionier breidt zich sterk

uit) en gewone spurrie (vooral een plant van zandgebieden). Na een uur was de score 28 echt bloeiende plantensoorten.

Hagestein

Het was minder koud geworden en mede daardoor hadden we wel zin in nog een uur plantenjacht. We maakten vanuit Hoef en Haag een rondje door het oude dorp Hagestein. Nabij de Hoevenweg troffen we zowaar nog bloeiende oosterse morgenster aan, een zeldzame plant die op de Rode Lijst staat als Kwetsbaar. Mogelijk is-ie uitgezaaid door de gemeente in het naburige parkje met inheemse flora en van daaruit verwilderd; eraan stond ook gewoon biggenkruid nog in bloei. In heel Nederland is oosterse morgenster tijdens de Eindejaarsplantenjacht 2019 zeven keer bloeiend aangetroffen (Sparrius 2020). In voornoemd parkje stonden tijdens eerdere eindejaarsplantenjachten o.a. echte koekoeksbloem en gevleugeld hertshooi nog in bloei, maar dit jaar vonden we ze alleen vegetatief (zonder bloeistengels) of in vrucht en mochten we ze dus niet noteren.

Links: gladde ereprijs in vrucht, gefotografeerd ten zuiden van de Hagesteinse kerk.
Foto: Dick Kerkhof.

Onder: verspreidingskaart.
Bron: FLORON Verspreidingsatlas Vaatplanten.

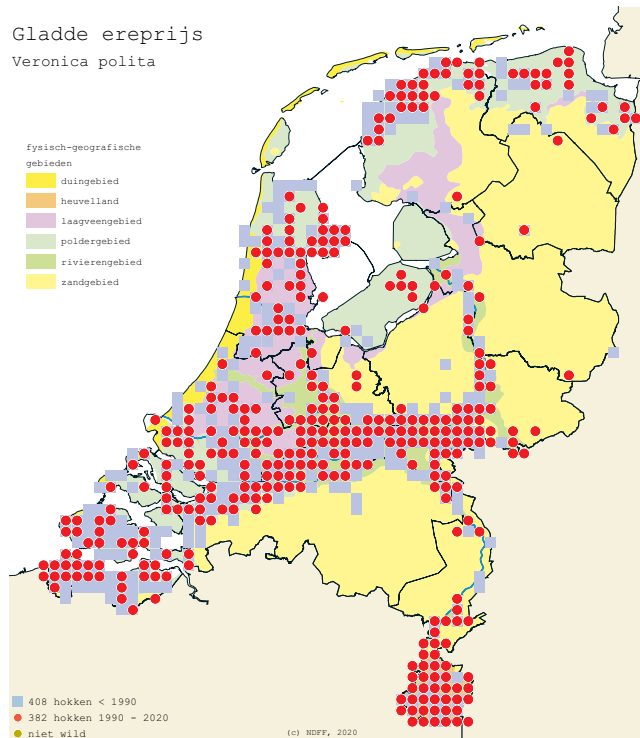
De leukste ontdekking deden we op het kerkhof achter de Nederlands Hervormde Kerk (tegenwoordig PKN). Daar bleek gladde ereprijs te staan, zowel in bloei als in vrucht, en nog wel in groot aantal!

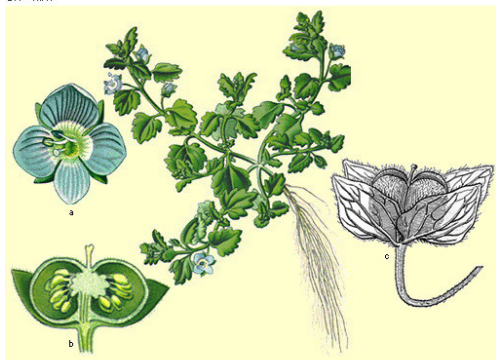
Gladde ereprijs is een eenjarig akkeronkruid, dat je doorgaans op klei in moestuinen vindt, maar op het zeer grunderige kerkhof doet-ie het dus ook voortreffelijk. Hij gaat achterruit, vooral in de zeekleigebieden, waar hij niet opgewassen is tegen moderne akkerbouwmethoden. Maar ook bij ons gaat hij achterruit, doordat steeds meer moestuintjes verdwijnen om plaats te maken voor bloementuin, weekendhuisje of iets anders. Gladde ereprijs staat inmiddels in de categorie Kwetsbaar op de Rode Lijst. Een veeg teken is dat wij de enige waarnemers zijn die deze jaarrond bloeiende akkerplant hebben gevonden tijdens de eindejaarsplantenjacht (Sparrius 2020).

Ereprijzen herken je net als de spreekwoordelijke bomen aan hun vruchten. Gladde ereprijs en de veel zeldzamere doffe ereprijs (die ook voorkomt in de Vijfheerenlanden) zijn de enige twee met twee soorten haren op hun tweekleppige doosvruchten. Er is een vrij dichte onderlaag van korte, klierloze haren; daarbovenuit steken langere haren met drupelvormige kliertjes aan de top, die een ijle hogere laag vormen. Dit kun je alleen zien

met een sterke loep (vergroting minstens 10 x) of met een binoculair of microscoop.

Gladde en doffe ereprijs hou je uit elkaar aan de vorm van de kelkklippen: bij de gladde overlappen onder de vrucht de randen elkaar iets en zitten onder de kelk weinig haren; bij

E. Hallier, 1884 & Heukels' Flora, 1996

de doffe zijn de kelkslippen veel smaller, ze overlappen elkaar nooit, ook niet onder de vrucht, en er zitten lange haren onder de kelk (vaak een soort ruige 'snor').

Links: tekening en historische aquarel van gladde ereprijs. Bron: Heukels' Flora van Nederland.

Het was een leuke ervaring! Eind 2020 gaan we weer, hebben we al afgesproken. Het zou mooi zijn als dan veel meer mensen willen meedoen. Hoeveel winterbloeiers zouden we bijvoorbeeld in Leerdam kunnen vinden?

Literatuur

Sparrius, L.B. (2020). Eindejaars Plantenjacht. Resultaten december 2019. FLORON-rapport 2020.1.

Onderstaande tabel laat zien welke planten we in bloei hebben aangetroffen.

Nederlandse naam	H & H	H'stein
Canadese fijnstraal	v	v
Gewone melkdistel	v	v
Herderstasje	v	v
Herik	v	v
Hoge fijnstraal	v	v
Klein kruiskruid	v	v
Kleine veldkers	v	v
Kropaar	v	v
Madeliefje	v	v
Melganzenvoet	v	v
Peen	v	v
Reukeloze kamille	v	v
Straatgras	v	v
Vogelmuur	v	v
Akkerdistel	v	
Bezemkruiskruid	v	
Blaartrekkende boterbloem	v	
Gewone spurrie	v	
Harig knopkruid	v	
Jakobskruiskruid	v	
Kaal knopkruid	v	
Kleine leeuwenbek	v	
Kroontjeskruid	v	
Reigersbek	v	

Nederlandse naam	H & H	H'stein
Witte klaver	v	
Zandraket	v	
Zomprus	v	
Zwarte nachtschade	v	
Beemdkroon		v
Boerenwormkruid		v
Fluitenkruid		v
Gekroesde melkdistel		v
Gewone steenraket		v
Gewoon biggenkruid		v
Gladde ereprijs		v
Grote brandnetel		v
Grote kroosvaren		v
Klein streepzaad		v
Kleine brandnetel		v
Klimop		v
Kruldistel		v
Oosterse morgenster		v
Paardenbloem		v
Paarse dovenetel		v
Tuinwolfsmelk		v
Witte dovenetel		v
Aantal soorten	28	32

KOMENDE ACTIVITEITEN

Het voorjaar komt er aan... weer volop genieten van de natuur. Lees maar, dit zijn onze activiteiten. En wie behoefte heeft aan een natuuractiviteit op een ander moment, moet maar contact opnemen.

Vogels kijken met kinderen

We willen met name enkele vogelexcursies houden voor kinderen. Een cursus is het niet, maar wel een manier om meer te weten te komen en te zien van de vogels in de Vijfheerenlanden. Op zaterdagochtenden houden we drie excursies. Kinderen zijn welkom, evenals de ouders. Kosten zijn 3 euro per keer per kind. Leeftijd vanaf 8 jaar, jongere kinderen alleen met begeleiders. We lopen steeds enkele kilometers door een natuurgebied en proberen zo een flink aantal vogels te spotten en te leren kennen. Maximaal tien kinderen kunnen meegaan. Het is wel gewenst zelf naar het vertrekpunt te komen. Men kan kiezen voor één of meer excursies. We zullen zorgen voor een fotoblad van de bijzondere vogels die in de verschillende gebieden voorkomen. Voor verrekijkers kan gezorgd worden. Het gaat om de volgende drie zaterdagochtenden:

Zaterdag 11 april, van 9 - 11 uur, gaan we de **Everdingerwaard** rondlopen. We starten bij op de Lekdijk, aan de westkant van Fort Everdingen.

Zaterdag 25 april, van 9 - 11 uur, lopen we door het **bos achter de Schaapskooi**. We starten bij de Schaapskooi, Overboeicop 15, Schoonrewoerd.

Zaterdag 9 mei, van 8 – 11 uur wandelen we bij de **Zouweboezem**, dit is een vrij lange wandeling, maar er is ook veel te zien, hopen we. We starten aan de oostkant. Via Lakerveld, aan het eind van de Veldweg, bij het viaduct onder de A27. Ook te bereiken vanaf Lexmond via de Driemolensweg.

Lentefeest

Het Lentefeest is dit jaar op **16 mei**. Het programma wordt tegen die tijd aangekondigd in de huis-aan-huisbladen en op onze website www.natuurcentrum.nl. Er zijn zoals altijd ook veel activiteiten voor kinderen.

Slootjesdag

Op **zaterdag 13 juni** doen we mee met de landelijke Slootjesdag. Dit houdt in dat we slootbeestjes gaan vangen achter de Schaapskooi. Ter plekke gaan we ze bekijken, uitzoeken welke soort het is en weer loslaten. Vooraf is er een diapresentatie. Ook maken we, als de tijd het toelaat, een knutselwerkje. Er zijn twee mogelijkheden, van 10:00 – 12:00 uur en van 13:30 – 15:30 uur. Kinderen onder de 8 jaar alleen met begeleiding.

Slootbeestjes vervolg

De **zaterdagmiddagen van 27 juni en 11 juli** willen we verdergaan met het vangen en bestuderen van slootbeestjes. Nu gaan we de beestjes binnen heel nauwkeurig met binoculairs bekijken. Dit zijn stereomicroscopen, waarmee allerlei details ontdekt kunnen worden. Er kunnen maximaal tien kinderen zich aanmelden, begeleiders zijn ook welkom. We denken vooral aan kinderen vanaf 8 jaar. De tijden zijn 13:30 – 15:30 uur.

Aanmelden

Voor alle activiteiten geldt : opgeven is echt nodig. Dit kan bij C. Kramer, per e-mail chr.kramer@outlook.com, of tel. 0345- 619684. De kosten bedragen steeds 3 euro per kind, inclusief limonade en koekje en het gebruik van materialen. Het is ook mogelijk een andere jeugdactiviteit in overleg af te spreken. Neemt u maar contact op om de mogelijkheden te bespreken.

TERUGKIJKEND

Vogels in de winter

Zaterdag 28 december waren er twee activiteiten voor kinderen in de Schaapskooi. Het thema was **Vogels in de winter**. De kinderen kregen een diaserie te zien over onze wintervogels, we maakten een wandeling rond de Schaapskooi en ze maakten allemaal een 'vetbol' voor de vogels. Er kwamen in totaal 40 kinderen. De persfotograaf maakte er een serie foto's van.

Nestkastjes timmeren

Op 4 januari gingen we 's morgens nestkasten timmeren. De nestkastenwerkgroep had vooraf ruim 40 pakketjes klaargemaakt met op maat gezaagde plankjes, spijkers en schroeven. Dat was maar goed ook, want er kwamen maar liefst 38 kinderen op af. Ze gingen allemaal aan de slag om een koolmezenkastje te maken. Het was nog best ingewikkeld... die spijkers recht te houden en op de goede plaats te krijgen. Maar met hulp van vaardige handen lukte het allemaal wel. Het resultaat was prachtig.

's Middags kwamen nog eens 20 jongere kinderen een rekje met gaas voor pinda's maken. Dit rekje kan in het voorjaar ook gevuld worden met mosjes e.d. De mezen gebruiken het materiaal om een nestje te maken. Voorafgaand aan beide activiteiten werd een diaserie getoond over vogels in de winter en diverse nestkasten. Een zeer geslaagde dag.

4 januari 2020 naar 'De Schaapskooi'

Met onze vogelclub 'De pimpelmees' zijn we naar 'De Schaapskooi' in Hei- en Boeicop geweest. Daar was een activiteit: vogelhuisjes timmeren.

We hebben eerst dia's gekeken over welke vogel in welk vogelhuisje woont. We kregen na de dia's limonade en een koekje.

Daarna ging een groep met meester Van der Waal of meester Kramer naar buiten om vogels te kijken. De andere groep ging een vogelhuisje maken in de tent naast de Schaapskooi.

Buiten hebben we veel vogels gezien: merels, roodborstjes, sijsjes, vinken, buizerds, kokmeeuwen, wilde eenden, ooievaars, een zilverreiger, pimpelmeesjes, koolmeesjes en we hoorden een specht tikken.

Ook denken ze dat er een boommarter rondzwerft, want er worden vogelhuisjes opengemaakt en leeggehaald. En er wordt bovenop de vogelhuisjes poep gevonden.

Na een uur vogels kijken timmerden we met een paar vrijwilligers een vogelhuisje dat niet door de boommarter opengemaakt kan worden.

En dan naar huis om het vogelhuisje op te hangen....

Gemaakt door:
Roelof Roza (11) en Florens de Ruiters(10)

KWAJONGENSWERK?

In de maanden november en december werden de vele nestkasten van uilen, mezen en andere holenbroeders gecontroleerd en schoongemaakt. We kwamen allerlei vreemde broed(on)gevallen tegen. Lees en denk met ons mee... wat is hier gebeurd? Suggesties zijn welkom.

We gingen op een dinsdagochtend naar de boomgaard aan de Biezenweg. Er hangen daar zo'n 20 nestkastjes. Negen nestkastjes bleken met succes gebruikt door koolmezenouders en zes door pimpelmezen. In de overige vijf nestkastjes waren geen broedsels groot gekomen. Maar de vraag die bovenkwam was: waar zijn de ringmussen dit jaar gebleven?

Geen enkel kastje was gebruikt door deze soort. Wie het weet mag het zeggen.

Een week later gingen we naar de boomgaard aan de Kerkweg in Schoonrewoerd. Daar hangen 10 mezenkastjes. In slechts twee kastjes waren koolmeesjongen uit het ei gekomen. In twee kastjes zat een dode volwassen koolmees. Dit is een uitzonderlijk magere resultaat. Zou hier een rover actief zijn? We konden hiervoor geen bewijzen vinden...

In een krant stond een berichtje over dode koolmeesjes door vlooiën- en tekengif. De grootste oorzaak van de dood van jonge koolmezen in de stad zijn insecticiden die mensen gebruiken om hun hond of kat te vrijwaren van vlooiën en teken. Mezen gebruiken honden- en kattenharen om hun nestjes te bekleden. Deze haren bevatten vaak giftige stoffen tegen vlooiën en teken. De nog kale jongen nemen die via hun huid op en gaan dood. In woonwijken gaan meer jonge meesjes dood dan in natuurgebieden. En.... plukken hondenharen, achtergelaten op allerlei plaatsen tijdens trimsessies, kunnen de aandacht trekken van nestelende meesjes met alle gevolgen van dien. Een algeheel trimverbod in de openbare ruimte kan waarschijnlijk voorlopig niet op een meerderheid in de publieke opinie rekenen.

Eerder werd gedacht dat de bestrijding van buxusmotrupsen de hoofdoorzaak is van de toegenomen koolmezensterfte. Gewasbeschermingsmiddelen zijn echter bij 58 procent van de dode koolmezen aangetroffen, insecticiden bij maximaal 97 procent. Een andere belangrijke oorzaak van mezensterfte is het afgenomen aantal insecten in tuinen. Advies: gebruik zo min mogelijk gif, zowel bij huisdier als in de tuin. En: zet mezenkasten in bij de bestrijding van buxusmotrupsen en de eikenprocessievlinderrupsen. Ook zogenaamde biologisch afbreekbare middelen zijn de-sastreus voor de insectenfauna. Weg met die

Links een eendenei, gevonden in een nestkast die open stond. Rechts niet-uitgekomen eieren plus? Wie het weet mag het doorgeven aan Chris.

sputbus, hang een mezenkast in de buurt van de buxus en bij de nesten van de eikenproces-sievlinders. Verkrijgbaar bij de Schaapskooi.

Op 17 december 2019 gingen we in het gebied achter de Schaapskooi ons schoonmaakwerk doen. Het was 14 graden, de honingbijen vlogen de kast uit, te warm binnen. Met een laddertje, plamuurmes, handschoenen togen we het bos in... Wat we hier aantroffen was schrikbarend... van de 25 nestkastjes bleken er slechts drie te zijn gebruikt met uitgevlogen jongen als resultaat: 2 broedsels van koolmezen en 1 van pimpelmezen. Wat troffen we verder dan aan? De meeste mezenkastjes waren wel gebruikt als slaapnest. Er was ook een begin gemaakt met een nestje,

maar niet afgemaakt. Alleen een laagje mos. En een aantal deurtjes stond open, het haakje losgewrikt, zelfs de ijzerdraadjes waren hier en daar losgemaakt. In één nestkast lag zelfs een eendenei. Kwajongenswerk? We vonden op de bovenkant van een nestkastje een hoopje uitwerpselen. Niet van tweevoeters maar van viervoeters. Onze verbazing werd steeds groter. Met jaren ervaring in onze gedachtenkastjes kwamen we op het idee dat er mogelijk een BM'er zijn intrek heeft genomen in het Schaapskooibos. Moeten we daar blij mee zijn? De mezen alvast niet! We moeten proberen deze mogelijke BM'er op heterdaad te flitsen. De kwajongens zijn gewaarschuwd.

Poep van een BM'er?

JAARVERSLAG SOVON-VOGELTELLINGEN BIJ HEUKELUM IN 2019

We doen de volgende vogeltellingen:

1. Vogeltelling op de Linge tussen Leerdam en Kedichem
2. Punttelling bij Heukelum
3. Roekenkolonietelling bij het Kasteel van Heukelum
4. Slaapplaatstelling van zilverreigers en aalscholvers

1. Vogeltelling op de Linge

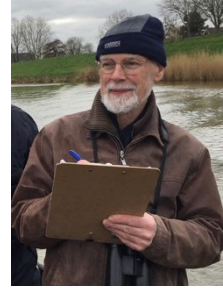
Voor Sovon tellen we 1 x per maand van januari t/m april en van september t/m december de watervogels op de Linge tussen Leerdam en Kedichem, van 9:00 tot 12:30 uur. We tellen dan ook de vogels op de Koornwaardplas en aan de overkant in polder de Eng bij Kedichem. We tellen meestal met zijn vieren vanuit de zalmschouw van Dirk Fey en lopend in de Engpolder.

De grauwe gans is de vogel waar we de hoogste aantallen van tellen, vooral in december, januari en februari: 300 tot 700 stuks.

Ook meerkoeten zijn er vooral bij Heukelum veel te zien: zo'n 200 tot 300 stuks. Het aantal waterhoentjes is de laatste maanden ongeveer 40.

Op de Linge zien we meestal 30 – 50 futen. Verder tellen we altijd vrij veel wilde eenden, Nijlganzen, Canadese ganzen, krakeenden, kuifeenden, kok- en stormmeeuwen en tafeleenden.

Vaak zien we een of meer ijsvogels over de Linge scheren.

Vooral tijdens de wintervogeltelling is het vaak koud op het water, dan drinken we een kopje warme koffie in de Koornwaard.

2. De MUS-telling bij Heukelum

Voor de MUS-telling (MUS = Meetnet Urbane Soorten) geeft Sovon 12 plaatsen en 3 data op in Heukelum waar we de vogels tellen: we tellen tweemaal ongeveer 2 uur en beginnen een halfuur voor zonsopgang, 1 keer in april en 1 keer eind mei of begin juni. Op elk van de 12 punten tellen we 5 minuten alle vogels. De derde keer tellen we 's avonds voor zonsopgang.

- In 2019 telden we de eerste keer op 23 april van 6 - 8 uur.
- De tweede keer telden we op 28 mei van 5:30 – 7:55 uur
- De derde keer telden we op 1 juli van 20:00 – 22:12 uur.

Meestal tellen we de bekende tuinvogels, acht tot 20 vogels per punt, zoals tjiptjaf, Turkse tortel, wilde eend, winterkoning, ekster, merel, vink, meerkoet, huismus en zwarte kraai. Soms een groene specht, kleine mantelmeeuw of een grutto. In het Heukelumse bos tellen we veel roeken, ongeveer 30 stuks. Bij de MUS-telling in juli telden we 15 gierzwaluwen.

3. Roekenkolonie in het kasteelbos van Heukelum

Dirk Fey telt in de lente het aantal roeken dat broedt in de hoge bomen van het kasteelbos van Heukelum, het aantal was in 2019 ongeveer 135 stuks.

Ook in Oosterwijk en Leerdam broeden veel roeken tegenover het kasteelbos aan de overkant van de Linge. Deze roeken zijn verhuisd nadat het kasteelbos was uitgedund, maar deze roeken tellen we niet.

4. Sovon-slaapplaatstelling van zilverreigers en aalscholvers bij Heukelum

Bij de Nieuwe Zuiderlingedijk bij Heukelum bevindt zich een slaappleats van grote zilverreigers en in de Koornwaard slapen 's nachts de aalscholvers. Een paar keer per jaar tellen we op deze twee plaatsen de grote zilverreigers en de aalscholvers als het donker wordt.

	Z. Lingedijk	Koornwaard	
	Zilverreigers	Zilverreigers	Aalscholvers
22-feb-19	33	0	78
18-okt-19	89	1	80
18-dec-19	42	0	133

In 2020 zijn we in januari weer begonnen met de wintervogeltelling; de MUS-telling en de slaappleatsstelling komen nog. We krijgen hulp van een nieuwe teller, Koos Maat.

Tellers: Dirk Fey, Hannes Fey, Bart de Groot en Teus van Ravestein.

Bart de Groot

KERKUILEN IN DE VIJFHEERENLANDEN

Het gaat heel goed met de kerkuilen in ons land en dus ook in onze streek. Dat was in het verleden heel anders..., door diverse oorzaken waren de kerkuilen geheel uit de VHL verdwenen. Een zekere Sjoerd Braaksma fietste alle kerken af, op zoek naar kerkuilen. Nergens nog te vinden, overal zaten de torens dichtgetimmerd. Dit was aan het begin van de tachtiger jaren.

Ad Sprang was toen al erg geïnteresseerd in

kerkuilen in onze streek. Op een avond in januari 1996 werd hij gebeld door een bewoner van de Helsdingse Achterweg. Die meldde: Er zit een kerkuil in de kippenschuur, tussen de kippen op stok. Ad moest er meteen naartoe. Eerst belde hij Piet Solleveld, die was al bezig naar bed te gaan, maar hij kon de uitnodiging niet afslaan. En ze gingen op pad, zaklampen mee. En ja hoor, in de kippenschuur zagen ze de eerste kerkuil sinds jaren in de VHL.

Voor Ad brak de tijd aan om tientallen kerkuilenkasten te gaan plaatsen, met name in (open) schuren bij boerderijen. Een groot werk, en ook steeds controleren. Helaas, jarenlang waren er weinig of geen broedsucces- sen. Het jaar 2005 was een 'uitschieter' met zegge en schrijve 3 broedparen, maar in andere jaren bleef het bij één broedgeval of was er helemaal geen succes. Zie de jaarverslagen in *De Dompfoorn*.

Toch nam de kerkuil landelijk weer toe. En het leek een kwestie van geduld hebben. Dat viel niet mee, in 2015 is Ad gestopt met zijn nestkastenwerk. Best wel teleurgesteld, denk ik zo, en jammer genoeg voor hem net voordat de kerkuil het in de Vijfheerenlanden véél beter zou gaan doen, want vanaf 2017 waren er elk jaar zo'n 20 à 30 broedparen. Zie weer de jaarverslagen in *De Dompfoorn*.

Piet Solleveld en Rien de Keijzer namen het stokje over. Ze hadden de tijd mee, er kwamen steeds meer muizen o.a. door de zachte

winters. De kerkuilen begonnen welig te tie- ren. Diverse nestkasten werden bijgeplaatst, steeds gecontroleerd, jongen geringd, kasten schoongemaakt en weer voorzien van een nieuwe laag houtkrullen.

Ad Sprang is verhuisd naar Utrecht, af en toe is er nog contact. En graag zou hij nog eens een keertje mee gaan, de kasten controleren en een handje braakballen meenemen voor de kleinkinderen.

Ad, we hopen er voor te zorgen.

Chris Kramer

UILENWIJSHEID

Waar komt het gezegde vandaan: 'uilen naar Athene brengen?' U raadt het al: het komt uit Griekenland, waar vroeger veel wijsgeren woonden, die je niets behoefde wijs te maken... Ter verdere verduidelijking: Pallas Athene was de godin van de wijsheid en zij beschermde de stad. Tot vandaag de dag toont de uil op de Griekse euromunt dat de Grieken hun traditie hoogachten. In ons land, waar vijf soorten uilen voorkomen, wonen wellicht minder filosofen, maar die zijn hopelijk gevrijwaard van bijgelooft.

Uiterlijk

In dit artikel over uilen beperken we ons tot het kleinste uiltje dat we rijk zijn: de steenuil. Hij is zo groot als... een spreekwoord. Kijk, daar geniet de vogel in een knotwilg van de stralende zon. Hoe ziet hij eruit? Het is een prachtvogeltje met een bruin gespikkeld verenkleed, een lichte gezichtssluiertje, felgele ogen en scherpe klauwen. Wist u dat hij zijn

ogen niet kan bewegen? Wel kan hij de kop 270 graden (!) draaien. Wie doet hem dat na? Geen vogel, zover ik weet. Wat is het geheim? Dit uiltje is geschapen met veertien nekwer- vels. Zodoende speurt hij de omgeving af naar vijanden of prooidieren. Trouwens, de sterk ontwikkelde oren zitten verstopt aan weerskanten van de kop tussen de veren. Het snaveltje van de steenuil is krom en scherp. Soms maakt hij kefgeluiden of een langgerekt 'goehk'.

Voedsel

De steenuil voelt zich het beste thuis in half- open landschap. En graag wat afwisseling van heggen, knotwilgen en weilanden. Het is handig als er in de buurt een paar oude schuurtjes of boerderijen staan om er te broeden. Helaas zijn door de jaren veel geschikte broedplaat- sen verdwenen en moet de steenuil het zo nodig doen met een speciale nestkast. Fijn dat zo'n broedhok een gunstige uitwerking

Steenuiltje. Foto: Henk Tromp.

nieken en prooidieren dan klopt dit veelal. Onze vriend steenuil moet om voedsel te bemachtigen op jacht. En hoe.... *Athene noctua* (Latijnse naam) is in staat vliegend, biddend, stappend, springend of hippend achter zijn prooi aan te gaan. En speciale kamveren zorgen ervoor dat dit uiltje vrijwel onhoorbaar kan vliegen. Dus volgt er een verrassingsaanval. Dit snelle en felle beestje heeft ongeveer vijftien soorten prooidieren op zijn menulijst staan. Favoriete hapjes zijn regenwormen en muizen. Onverteerde deeltjes van de prooidieren komen als braakbal uit zijn bek. Het zijn haartjes en botjes. Wie ze vindt en uitpluist komt vaak verrassende dingen tegen.

heeft op de broedresultaten van deze hollenbroeder.

Broeden

Het wijfje van de steenuil legt in april of mei 3 – 5 witte eieren in een holte. De eieren van welke hollenbroeder dan ook hebben geen schutkleur nodig, zoals dit wel het geval is bij Kievitseieren in het open veld. Het wijfje van de steenuil bebroedt haar legsel gedurende vier weken. Beide ouders verzorgen de jongen; weer na vier weken verlaten de jonkies de nestplaats, maar ze worden nog lange tijd gevoerd.

Jammer dat veel juvenielen (jonge vogels) het eerste levensjaar niet bereiken. Door welke oorzaken? Verkeersslachtoffers, onervarenheid en verdrinking. Of ze kruipen in holten waar ze niet meer uit kunnen komen. Ondanks veel tegenslagen broedden er in Nederland in de periode van 2013 tot 2015 zo'n 7500 tot 8500 steenuilpaartjes. Nu we het toch over cijfers hebben: de oudste ooit gevingde steenuil werd vijftien jaar!

Voedsel

Men rekent de uilensoorten bij de familie van de roofvogels. Kijken we naar hun jachttech-

Lering en vermaak

Om het 'steenuilverhaal' af te ronden noemen we twee landen, waardoor we iets te weten kunnen komen tot lering (Israël) en vermaak (Italië)

In het land van de Bijbel lezen we in Psalm 102 vers 7: "Ik ben geworden als een steenuil der wildernissen". De kanttekening in Matthew Henry's Bijbelverklaring wijst op de eenzaamheid en het voortbrengen van een schrikkelijk geluid. Hij schrijft hierbij: "Als wij in beproeving zijn, dan moeten wij eenzaam zitten en onze wegen overdenken; maar niet eenzaam zitten om ons toe te geven in overmatige smart".

En het vermaak in het land met de vorm van een laars? Daar zitten veel steenuiltjes in kooitjes als gezelschapdier. Ja, tot vermaak van de mens. Helaas is de bijbedoeling om overdag hele zwermen kleine zangvogels aan te trekken. Die schelden en plagen het uiltje en laten zich zo vangen met lijmstokjes. Zo doet de steenuil dienst als 'vogelvangersuiltje'.

In ons landje is deze vogel wettelijk beschermd. Gelukkig. En ik hoop dat u hem een keer ziet en van hem geniet!!

Paul van der Waal

DAGELIJKS BESTUUR

Voorzitter Mw. J.A.R.M. van Egmond 0345 - 795199
 Secretaris Dhr. J. Stevens 0345 - 616883
 Penningmeester Mw. A. Eleveld 0347 - 322836

Voor spoedgevallen kunt u de leden van het bestuur bellen.
 Voor algemene zaken graag een bericht naar het postadres:
 Natuur- en Vogelwacht De Vijfheerenlanden
 Overboeicop 15 4145 NN Schoonrewoerd
 www.natuurcentrum.nl
 e-mail: info@natuurcentrum.nl

OVERIGE BESTUURSLEDEN

Mw. A. van Zijl-Bogerd 0345 - 641416

ERELEDEN

Dhr. R. Ponsen Dhr. G. Zijderveld
 Dhr. P.C. Bogerd Dhr. H. de Labije
 Dhr. D.C. Drijvers Dhr. S.H. Bakker
 Dhr. P.J.J. Solleveld Dhr. A. Versluis
 Dhr. J. Vink Mw. S. van Baren

LEDENADMINISTRATIE info@natuurcentrum.nl

De minimumcontributie is per kalenderjaar:

Jeugdleden € 6,25
 Leden € 12,50
 Leden die ook *Het Vogeljaar* ontvangen € 25,50

Voor vragen over uw contributie kunt u bellen met de penningmeester.

Het bankrekeningnummer van de vereniging is NL 07 INGB 0001 4752 64 t.n.v. Penningmeester Natuur- en Vogelwacht De Vijfheerenlanden te Vianen.

WERKGROEPEN

EXCURSIES	B. de Groot	Pr. W. Alexanderstr. 15	4161 AN Heukelum	0345-615991
VOGELS	VACATURE			
AMFIBIEËN	T. den Besten	Rietkamp 8	4133 CT Vianen	0347-374281
PLANTEN	J. de Gans	Weesdijk 18	4132 BL Vianen	06-36299399
NESTKASTEN	P. Solleveld	Korte Kerkstraat 25	4132 BJ Vianen	0347-322307
KNOTWILGEN	J. Stevens			0345-616883
HOOGSTAMFRUIT	A.N. Versluis (verkoop)			0183-602055
MILIEU & RUIMTELIJKE ORDENING	A. van Egmond	E-mail: jarmvanegmond@ziggo.nl		0345-795199
GROENE WINKEL	S. van Baren	Kruiswerf 19	4141 GG Leerdam	0345-612829
JEUGDACTIVITEITEN	C. Kramer	E-mail: chr.kramer@outlook.com		0345-619684
DIERENAMBULANCE				06-51111290
VOGELWAARNEMING	H. Evers	E-mail: hanselman109@hotmail.com		
REDACTIE	D. Kerkhof	Buitenstad 67	4132 AB Vianen	06-51042553
NATUURCENTRUM DE SCHAAPSKOOI		Overboeicop 15	4145 NN Schoonrewoerd	0345-641201
CONTACT PER E-MAIL	info@natuurcentrum.nl			

De Schaapskooi is het natuurcentrum van Natuur- en Vogelwacht De Vijfheerenlanden. Adres: Overboeicop 15, 4145 NN SVHOONREWOERD. Telefoon: 0345 - 641201. De Schaapskooi is geopend donderdag 19.00 - 23.00 uur, zaterdag 9.00 - 16.00 uur en zondag 12.00 - 16.00 uur. Voor overige openingstijden, zie de website www.natuurcentrum.nl

De Natuur en Vogelwacht 'De Vijfheerenlanden' stelt zich ten doel de belangstelling voor de natuur- en dit in de ruimste zin van het woord- te bevorderen.

Zij wil dit bereiken door:

- Het organiseren van excursies en tentoonstellingen.
- Het houden van lezingen en voorlichtingsavonden.
- Het publiceren in de pers.
- Het stichten van weidevogelreservaten.
- Het stichten van natuurreservaten.
- Het bestuderen en begeleiden van bestemmingsplannen.
- Het plaatsen en onderhouden van nestkasten.
- Het voederen van vogels in de winter.
- Het uitoefenen van controles op de naleving van de vogel- en natuurbescherming wet.
- Het signaleren van aantastingen van de natuur en milieu, in het algemeen, en het voeren van acties hiertegen.
- Het steunen en propaganderen voor verenigingen die natuur- en milieubehoud beogen.
- Het bevorderen van aanplant en onderhoud van knotwilgen.
- Het geven van cursussen.

Opgericht 26 april 1966 en goedgekeurd bij Koninklijk Besluit d.d. 18 december 1974 nr.: 85. Ingeschreven in het Verenigings-register nr.: 40321254 bij de Kamer van Koophandel te Utrecht. Per 1 januari 2009 heeft de vereniging de status van ANBI.

ISSN: 2213-395X